

ПОСМАТРАЧИ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Посматрачке посете Националном механизму за превенцију тортуре Србије

19. и 20. јун 2017. године и 18. и 22. јун 2018. године

18. мај, 2019.

Регистрована канцеларија Посматрача НПМ-а

rue de la Moselle 4.

38100 Гренобл

Француска

РЕЗИМЕ:

УВОД:

- I. Посматрачи Националних механизма за превенцију тортуре (*NPM Obs*) јесу међународна непрофитна организација која је према француском закону регистрована као Удружење. То је нова надзорна иницијатива која нуди Националним механизмима за превенцију тортуре (НПМ) прилику за независно посматрање и анализу својих капацитета за успешно испуњење глобалног задатка који им је додељен према Опционом протоколу уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни и поступака (ОРСАТ) (делови 1-9)
- II. Овај документ садржи главна запажања и предлог питања које НПМ Србије може да размотри након две посете Посматрача НПМ-а 19. и 20. јуна, 2017. године и 18. и 22. јуна, 2018. године. (део 10)
- III. Удружење Посматрачи НПМ-а се захваљује на позиву Заштитнику грађана Републике Србије да дође у посету и на љубазности и отворености са којима су Заменик Заштитника грађана и шеф НПМ-а и Стручна служба НПМ-а дочекали делегацију Посматрача НПМ-а
- IV. У прелиминарну посету дошли су проф. Ник Хардвик (Nick Hardwick) и др. Алан Мичел (Alan Mitchell). У главну посету дошли су проф. Хардвик и др. Петур Хоксон (Pétur Hauksson). Када је било потребе, ишли су у пратњи преводилаца Посматрача НПМ-а. (делови 11-14)
- V. Делегације Посматрача НПМ-а састале су се са члановима НПМ-а, државним властима и другим заинтересованим странама НПМ-а током прелиминарне посете. Током главне посете делегација Посматрача НПМ-а пратила је НПМ у посетама специјалној психијатријској болници у Ковину 19. јуна, казнено поправној институцији (затвору) 20. и 21. јуна и у вечерњој посети полицијској станици 20. јуна. Делегација посматрача НПМ-а посматрала је припреме пред посете и састанке након њих. (делови 15-17)
- VI. Важно је препознати да је присуство међународних посматрача приликом посета НПМ-а у одређеној мери отежавало посете и ова запажања треба тумачити имајући то у виду. (део 18)

КОНТЕКСТ

- VII. Република Србија постала је држава чланица ОРСАТ-а 26. септембра, 2006. године. Заштитник грађана је одређен као НПМ Србије у јулу 2011. године. НПМ је модел „Омбудсман плус“ и Заштитник грађана сарађује са покрајинским Омбудсманом и бројним невладиним организацијама како би испунио одговорности НПМ-а. У почетку, било је одабрано девет невладиних организација које ће радити са НПМ-ом, али овај број је смањен на четири до наше друге посете. 2016. године, последње године за коју је Годишњи извештај доступан на енглеском, НПМ је спровео доста посета у 92 институције и саставио 54 извештаја. НПМ је активан и у сарадњи са Подкомитетом за превенцију

- тортуре, другим регионалним НПМ-овима и међународним телима. (делови 19-25, 29-31)
- VIII. Управа НПМ-а се променила током наших посета. Г. Зоран Пашалић је именован за новог Заштитника грађана у јулу 2017. године након оставке свог претходника у фебруару 2017. године и периода привремених решења. Ове промене су биле предмет одређених дискусија. (делови 26-28)
- IX. 2016. и 2017. године НПМ је одговорио на проблеме који потичу од великих кретања миграната кроз државу, али ови проблеми су се смањили у 2018. години (делови 32-33)
- X. Европски комитет за превенцију тортуре (СРТ) је реализовао пет посета Републици Србији од 2004. године. Извештаји о посетама из маја 2015. године и јуна 2017. године покренули су значајне забринутости о лошем третману од стране полицијских службеника. То није било приказано у извештајима НПМ-а и делегација *NPM Obs-a* била је заинтересована да установи због чега је дошло до те неусаглашености. (делови 34-35)

ЗАПАЖАЊА И ПРЕДЛОЗИ

1. критеријум – Независност

Запажања

- XI. Надлежност српског НПМ-а је јасно приказана у закону и уопштено српски НПМ има јаку правну основу за своју улогу. Чинило се да има неких тензија између укупних одговорности Заштитника грађана и независности НПМ-а. Донете су корисне промене 2015. године како би се НПМ успоставио као засебна јединица у оквиру Канцеларије Заштитника грађана. Ипак, од 2017. године Заштитник грађана је вршио своју надлежност над НПМ-ом на неколико значајних начина, укључујући и то да је захтевао да се процес поновног именовања невладиних организација које ће сарађивати са НПМ-ом поново покрене 2018. године, ограничио НПМ-ову употребу спољних експерата, забранио НПМ-у да посећује полицијске станице на три месеца и повукао је сигурносна овлашћења већини запослених у НПМ-у. Неке од ових мера су ограничиле број посета које је НПМ могао да реализује. (делови 36-49)

Предлози

- XII. НПМ треба да затражи подршку СРТ-а, у складу са чл. 11(b) (iv) ОРСАТ-а, како би подстакао националне власти да примене смернице СРТ-а на тему „Организациони проблеми у вези са Националним механизмима за превенцију тортуре који чине део Националне институције за људска права“. У овом погледу, *NPM Obs.* предлаже да се усмере на пружање финансијске аутономје НПМ-у и стварање „равне“, а не хијерархијске везе између Заштитника грађана и шефа НПМ-а.

2. критеријум – Надлежност и овлашћења

Запажања

- XIII. Овлашћења, права и дужности Заштитника грађана наведени су у Закону о Заштитнику грађана, али посебна овлашћења, дужности, имунитети и мере заштите оних који раде за НПМ или му помажу нису наведени у закону. У пракси, сопствена објављена методологија НПМ-а описује како се он бави неким од ових питања и уопштено има неометан приступ свим местима лишавања слободе и може насамо разговарати са лицима лишеним слободе. (делови 51-55)

Предлози

- XIV. *Како би се обезбедило да овлашћења, дужности, имунитети и привилегије НПМ-а имају чврсту основу, било би пожељно да они буду посебно наведени у Закону. Промене у руководству НПМ-а и организациона питања о којима је изнад било речи илуструју потребу за овим.*

3. критеријум – Организација и средства

Запажања

- XV. Централно тело НПМ-а састоји се од Заменика Заштитника грађана и Стручне службе која има четири запослена. Делегација *NPM Obs*-а била је задивљена посвећеношћу и преданошћу овог централног особља чије су активности биле добро организоване. Чинило се да особље ради на нивоу који је далеко изнад њихове стварне оцене. НПМ-у се у посетама може придружити особље из невладиних организација, Покрајинског омбудсмана и спољних стручњака. Централно тело је било адекватно опремљено. Невладине организације које сарађују са НПМ-ом биле су импресивне. Покрајинском омбудсману била је ограничена способност да одигра пуну улогу у активностима НПМ-а. И поред вредног рада свих делова НПМ-а, њихова ефикасност је била ограничена недостатком средстава и *NPM Obs* се нада да ће се пронаћи средства како би се то повећало. Постоји добра веза између различитих делова НПМ-а и између НПМ-а и представника министарстава са којима се *NPM Obs* састао.

Предлози

- XVI. *Предлог је да НПМ у сарадњи са релевантним телима провери финансирање, плате и друга средства расположива свим деловима НПМ-а како би се обезбедило да то буде довољно за покривање трошкова њихових активности и адекватно приказивање њиховог статуса и одговорности.*

4. критеријум – Стандарди

Запажања

- XVII. НППМ добро и експлицитно користи већину релевантних међународних стандарда како би оценио места за лишавање слободе. НППМ обавља задатке спречавања нељудског или понижавајућег понашања марљиво, ефикасно и са фокусом на похвали. Ипак, превенција тортуре захтева шири експлицитни фокус у свим посетама. (делови 73-77)

Предлози

- XVIII. *Предлаже се да се НППМ концентрише на свој главни задатак превенције тортуре тако што ће га, на пример, ставити као посебну „тему“ у оквиру тематског приступа НППМ-а (видети делове XXV и 104) у свим својим посетама и укључити га као посебно поглавље у свим својим извештајима.*

5. критеријум – Места посете – познавање и приступ

Запажања

- XIX. НППМ има широк поглед на своје обавезе. Уз неке изузетке, били су сигурни да знају локације свих места за лишавање слободе и да имају приступ тим местима. (делови 79-83)

6. критеријум – редовност посета

Запажања

- XX. НППМ је вредно радио како би реализовао велики број посета са ограниченим средствима. Посете су се могле састојати из систематског испитивања места за лишавање слободе, праћења поступања по препорукама или испитивања одређеног проблема (сви ови типови посета су обично најављени у кратком року пред долазак), или ненајављен одговор на хитна питања на *ad hoc* основи. Посете су реализоване у складу са пажљиво донетим планом посете и усмерене су током година на различита питања. Посете су углавном биле кратке, или су трајале један или два дана, а ово је ограничавало њихову успешност. (делови 84-92)

Предлози

- XXI. *Важно је поменути да НППМ спроводи велики број посета са ограниченим средствима. Сви НППМ-ови морају да пронађу равнотежу између учесталости посета, њиховог трајања и особља укљученог у појединачне посете. НППМ Србије реализује сразмерно више посета него неки други НППМ-ови у Европи, с тим што те посете трају краће. Након седам година искуства реализовања посета, НППМ можда може да размотри реализацију мањег броја посета које дуже трају и пожељно са већим тимовима како би надзор био детаљнији и како би били сигурни да добро схватају сваку институцију коју посете. Овакав нагласак и организација би омогућиле већи акценат на главном задатку НППМ-а, превенцији тортуре, како је наведено изнад у делу XVIII.*

7. критеријум – Тимови за посете

Запажања

- XXII. Централно особље НПМ-а је лепо усклађено и у прошлости су користили додатне стручњаке или особље из невладиних организација. Ово је укључивало приступ лекарима који су пружали подршку у посетама како је прописано законом. Постоји забринутост да ограничења која се односе на употребу стручњака НПМ-а може ово ограничити у будућности. Тимови за посету које је пратила делегација *NPM Obs*-а били су добро квалификовани за свој посао, али стручњаци нису увек потпуно искоришћени. Ограничена обука о одговорностима у оквиру НПМ-а је била доступна за централни тим НПМ-а, а није била доступна за особље Покрајинског омбудсмана, невладине организације или стручњаке. (делови 94-100)

Предлози

- XXIII. *Тимови за посету НПМ-а треба да наставе да укључују релевантне медицинске и друге стручњаке како је неопходно и ови стручњаци треба да буду потпуно укључени у планирање и реализовање одређене посете.*
- XXIV. *НПМ може да размотри идеју о томе да уреди да релевантне обуке буду доступне свима онима који учествују у посетама укључујући особље покрајинског Омбудсмана, невладиних организација и стручњака и да направи одговарајућу финансијску организацију како би се овим запосленима омогућило да присуствују.*

8. критеријум – Реализација посета

Запажања

- XXV. НПМ има јасну и одговарајућу структуру за своје посете. Планирање посета када је у пратњу ишао *NPM Obs*, затвору и психијатријској болници било је за пример и где је било могуће у потпуности је укључивало све чланове тима за посету (неки медицински стручњаци који су присуствовали посетама нису били у могућности да присуствују овом састанку). Чланови тима су добили задужења за одређене тематске области током посете. (делови 103-115)
- XXVI. Присуство *NPM Obs*-а отежало је спровођење посета, а без обзира на то и упркос добром планирању, чинило се да ове посете понекад губе фокус. У релативно кратким посетама читав тим је провео много времена у почетним формалним припремама. Са неким изузецима, посвећена је адекватна пажња релевантним стандардима. Било је фокуса на важним питањима материјалних услова, процедуралним неправилностима са категоризацијом и административним питањима, али било је потребно више пажње посветити током посета питањима која имају директан утицај на превенцију тортуре. Испитивање које су обављали

чланови тима било је спретно, а они су били пажљиви и темељни. У посети психијатријској болници, чинило се да медицински стручњаци у тиму за посету нису у потпуности искоришћени како би се обезбедило да је довољно пажње посвећено важним ризицима и проблематичним областима као што је прекомерна употреба лекова. У малом броју случајева, постојао је ризик да су запослени у одређеној институцији чули разговоре чланова тима и затвореника или пацијената. Камера се добро користила како би се забележило шта је тим учео и документовао. Тим се током посета редовно састајао како би упоредили шта су сазнали. Повратне информације на крају посете су могле имати бољу структуру. (делови 116-130)

XXVII. Посета полицијској станици била је захтевнија. Делгација *NPM Obs*-а забележила је разлике у закључцима СРТ-а и НПМ-а у вези са тортуром и физичким злостављањем, 2016. године НПМ је саопштио да тортура и злостављање нису били „системски“; у свом извештају о посети из 2017. године, СРТ је навео да је злостављање „прихваћена пракса“. Дочек НПМ-а у полицијској станици где их је пратила делегација *NPM Obs*-а био је непријатан и чинило се да указује на ставове према НПМ-у. Услови за притворенике били су лоши. Чланови тима за посету НПМ-а и делегације *NPM Obs*-а у једној од ћелија су видели крв и чули звуке затвореника којем није добро. Евиденција притужби није била доступна. НПМ није накнадно пратио ниједно од ових питања током посете и делегација *NPM Obs*-а сматрала је да је недостатак ефикасног и благовременог накнадног праћења (follow-up) угрозио способност НПМ-а да образложи информације или сумње које могу указати на појединачно или опште злостављање, посебно када се посматра у контексту разлика између извештаја НПМ-а и СРТ-а о распрострањености таквог злостављања. Међутим, ова питања су интензивно обрађена у нацрту извештаја о посети и имајући у виду притиске којима је НПМ био изложен, ово је захтевало храброст НПМ-а и одлучан доказ њихове независности. (делови 131-141)

XXVIII. Делегација *NPM Obs*-а закључила је да је недостатак накнадног праћења проблема током или одмах након посете НПМ-а настао због комбинације следећих фактора:

- a. политике да покушају да посете што је могуће више објеката, ограничавајући способност да се реализује детаљнији надзор;
- b. недостатка обуке и средстава;
- c. усмерености на материјалне услове, процедуралне неправилности са категоризацијом и административна питања и мањак специфичног фокуса на питањима/информацијама које су у директној вези са потенцијалном тортуром;
- d. недостатка јасног подстицања од стране управе НПМ-а и Канцеларије Заштитника грађана за прикупљање информација о случајевима могућег злостављања од стране полиције,

- e. одлуке да се не бележе тврдње уколико нису поткрепљене другим доказима. То значи да их други органи вероватно неће истражити и тако се ствара зачарани круг занемаривања злостављања;
- f. схватања да, пошто су други органи одговорни за истраживање тврдњи, НППМ нема одговорност по том питању;
- g. забринутости због могућих последица по одређене појединце у оквиру НППМ-а за преношење тврдњи. (део 142)

Предлози

XXIX. И поред доброг планирања својих посета и препознавања чињенице да је присуство NPM Obs-a можда отежало реализацију посета којима су присуствовали, НППМ може да размотри како би, поред тога што би провели дужи времена приликом једне посете (пасус XXI изнад), боље искористио време које проведе у местима за лишавања слободе. Требало би се организовати тако да читав тим проведе строго ограничен временски период на почетним састанцима. План за посету би такође требало да остави неко време на крају посете када ће сви чланови тима размотрити и сагласити се око кратке иницијалне повратне информације о главним закључцима и препорукама (у посебним околностима као они који су описани у деловима 137. и 138. у вези са посетом полицијској станици, разматрање и саопштавање иницијалних закључака можда није могуће или адекватно на крају посете).

XXX. Управа НППМ-а може размотрити кораке који омогућавају члановима тима за посете да одмах прате проблеме и да се увере да се на њима ради. То би укључило:

- a. да Заштитник грађана и Шеф НППМ-а јасно изнесу у јавност да је превенција тортуре приоритет НППМ-а и да тимови за посету имају јасну одговорност како ће накнадно пратити проблеме и тврдње, и да ће за то имати времена и подстицај;*
- b. обезбедити да план посете оставља време члановима НППМ-а како би накнадно пратили проблеме и упоређивали своје податке, уколико је потребно да се брзо врате у институције или да прате лица лишена слободе кроз институције;*
- c. извештавање о тврдњама о злостављању релевантним истражним органима осим ако је НППМ уверен да оне вероватно нису тачне;*
- d. обезбеђивање поверљивости сваког разговора са лицима лишеним слободе и обезбедити да сам НППМ може да ради и разговара насамо;*
- e. сви проблеми око одмазде или последица по појединачне чланове тима за посету треба да се решавају на највишим нивоима.*

Запажања

XXXI. НППМ није имао никакве формалне процедуре за решавање ризика од непосредне штете, али делегацији *NPM Obs-a* је речено да су успостављени неформални договори за решавање таквих ситуацијама. (делови 145-149)

Предлози

XXXII. *Може бити корисно да НППМ са надлежним властима развије поступак за сваки тип места за лишавања слободе о томе како се треба бавити ризиком од непосредне озбиљне штете лицима лишеним слободе, запосленима или другима.*

10. критеријум – борба против ризика од одмазде

Запажања

XXXIII. НППМ је био свестан ризика од казни које су предузете против лица која су са њим сарађивала. Не постоји правна забрана казни због сарадње са НППМ-ом, али НППМ-ово планирање и реализација посета настоји да избегне овај ризик. (пасуси 151-157)

Предлози

XXXIV. *НППМ може изнети државним властима потребу за правним казнама за лица која ометају оне који сарађују са НППМ-ом.*

11. критеријум – Извештаји и препоруке

Запажања

XXXV. Делегација *NPM Obs-a* имала је приступ неформално преведеним извештајима посета у које смо ишли. Извештаји су били свеобухватни и добро су користили фотографије. Извештаји су систематски пратили претходне препоруке НППМ-а и били су у вези са закључцима СРТ-а. *NPM Obs.* је забележио да се извештаји углавном ослањају на информације добијене од самих места за лишавања слободе као одговор на упитник НППМ-а. Били су доступни и други извештаји и имали су јасну структуру која је повезивала закључке и препоруке са релевантним стандардима и претходним посетама (укључујући и од стране СРТ-а). Чинило се да су препоруке релевантне и свеобухватне. Структура извештаја НППМ-а које је видела делегација *NPM Obs-a* и презентација информација у њима биле су висококвалитетне и представљају примере добре праксе које треба поделити. (делови 159-167)

12. критеријум - Праћење поступања након посете (follow-up)

Запажања

- XXXVI. НПМ је систематски пратио поступање по својим препорукама и добро сарађивао са локалним и националним властима. И у психијатријској болници и у затвору где је *NPM Obs* ишао са НПМ-ом, било је очигледних доказа да су њихове претходне препоруке довеле до битних побољшања. (делови 168-173)

13. критеријум – екстерни контакти

Запажања

- XXXVII. НПМ је имао добар контакт са многим организацијама цивилног друштва. (делови 174-176)

14. критеријум – Активности ван посете

Запажања

- XXXVIII. НПМ је реализовао широк спектар релевантних активности ван посете. Давао је коментаре на нацрте закона, предузео мере да побољша разумевање права миграната лишених слободе и сарађивао са релевантним међународним телима и другим НПМ-овима. НПМ није имао сопствени „знак“ који је другачији од оног који има Заштитник грађана. (делови 177-183)

15. критеријум – Годишњи извештаји

Запажања

- XXXIX. НПМ сваке године саставља годишњи извештај који се преводи на енглески и садржи пуни опис активности НПМ-а, као и резиме његових важних закључака. Извештаји се објављују и деле са SPT-ом и другим релевантним телима. Народна скупштина је размотрила извештај НПМ-а из 2015. године, али није то урадила са наредним извештајима. (делови 184-188)

16. критеријум – Само-оцењивање

Запажања

- XL. НПМ нема формални процес само-оцењивања, али је био веома отворен за посете делегација *NPM Obs*-а. Структура његових извештаја омогућила је НПМ-у да одржава сталну оцену његовог утицаја. НПМ је имао снажан и самокритичан извештај након посета где је делегација *NPM Obs*-а ишла са њима. Они су препознали многе проблеме које је делегација *NPM Obs*-а уочила и имали су жељу да уче и напредују. (делови 189-195)

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕДЛОЗИ

УВОД

Посматрачи НПМ-а

1. Овај извештај садржи главна запажања посета Посматрача НПМ-а (NPM Obs) Националном механизму за превенцију тортуре (НПМ) Србије у јуну 2017. године и у јуну 2018. године.
2. Извештај почиње кратким објашњењем улоге *NPM Obs*-а и појединости ових посета. Након тога следи кратак преглед НПМ-а Србије и контекста у којем он ради. Главни део извештаја даје запажања према сваком од критеријума које је *NPM Obs* користио. Тамо где је потребно, предложена су нека питања која НПМ може размотрити као вид оснаживања свог рада.
3. *NPM Obs* је међународна непрофитна организација регистрована као удружење према француском закону.
4. NPM Obs је основан у Греноблу 22. јуна, 2016. године на десету годишњицу ступања на снагу Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (ОРСАТ). Нови чланови удружења посветили су се удружењу снага са међународном заједницом која је укључена у превенцију тортуре и других облика злостављања.
5. NPM Obs је нова надзорна иницијатива која нуди националним механизмима за превенцију тортуре (НПМ-овима) прилику за независно посматрање и анализу њихових капацитета да ефикасно изврше глобални задатак који им је дат ОРСАТ-ом.
6. На основу посматрања на лицу места користећи критеријуме и индикаторе око којих су се сложиле заинтересоване стране у области превенције тортуре (додатак А), циљ *NPM Obs*-а је да подржи сваки НПМ да постане функционалнији и делотворнији, да оснажи овлашћења, надлежност и средства НПМ-а како би испунио своју улогу, као и да осигура примену њихових препорука упућених националним властима.
7. Посете *NPM Obs*-а су реализоване на позив дотичних НПМ-ова.
8. Нацрти извештаја делегација *NPM Obs*-а предмет су расправа и појашњења у погледу тачности чињеница са НПМ-ом и поверљиве дискусије и договора чланова *NPM Obs*-а. Завршна верзија извештаја упућена је НПМ-у у име *NPM Obs*-а као целине. *NPM Obs* се нада да ће се НПМ потом сложити да се извештај објави.
9. Ово је било прво посматрање које је реализовао *NPM Obs* и због тога је прелиминарна посета описана испод била значајнија него што је то иначе случај. Период између две посете је био дужи него што би *NPM Obs* обично планирао, да би се прилагодили доступности чланова *NPM Obs*-а и променама у оквиру НПМ-а Србије.

Датуми посете и састав тимова за посете

10. Прелиминарна посета је реализована 19. и 20. јуна 2017. године. Главна посета је реализована 18. и 22. јуна 2018. године.
11. У прелиминарну посету су дошли проф. Ник Хардвик и др. Алан Мичел. У главну посету су дошли проф. Хардвик и др. Петур Хоксон.
12. У обе посете два преводиоца која су ангажовали *NPM Obs.* су били подршка члановима *NPM Obs*-а.
13. Сви чланови тима за посете морају поштовати политике *NPM Obs*-а и обавезе по питањима као што је поверљивост која се налази у оквиру Меморандума о разумевању склопљеним са НПМ-ом.
14. Меморандуми о разумевању који садрже услове посета приложени су у додатку Б.

Програм

15. Делегације *NPM Obs*-а су се састале са члановима НПМ-а, државним властима и другим заинтересованим странама НПМ-а током прелиминарних посета.
16. Приликом главне посете делегација НПМ-а је пратила НПМ у посетама специјалној психијатријској болници у Ковину 19. јуна, казнено поправној установи (затвору) 20. и 21. јуна и увече у посети полицијској станици 20. јуна. Делегација *NPM Obs*-а је посматрала припреме за посете и састанке након њих. Организације и појединци који су помагали током посете делегације су приказани у Додатку В.
17. *NPM Obs* је добио нацрте извештаја НПМ-а о овим посетама на српском ћириличном писму 12. октобра, 2018. године и могао је да неформално преведе ове извештаје; они се наводе испод где је важно.
18. Важно је поменути да присуство међународних посматрача приликом посета НПМ-а има одређен отежавајући ефекат. Ово укључује време које је одузето од посете како би се љубазно објаснила ситуација делегацији *NPM Obs*-а што није било неопходно за тим НПМ-а, већи број оних који иду у посету и тешкоће које ово ствара у околинама које су некад скучене, као и неке назнаке да су одговори запослених одређене институције били ограничени присуством међународних посматрача. Сва запажања треба тумачити у контексту овог упозорења.

КОНТЕКСТ

НПМ

ОСНИВАЊЕ И СТРУКТУРА

19. Србија је потписала ОРСАТ 25. септембра, 2003. године, донела Закон о ратификацији 1. децембра 2005. године и постала држава чланица ОРСАТ-а 26. септембра, 2006. године.¹
20. Заштитник грађана или Омбудсман основан је према Уставу 2006. године и акредитован је као Национална институција за људска права. Заштитник грађана је одређен као НПМ Србије Законом о ратификацији Опционог протокола, усвојеном 28. јула, 2011. године.
21. Шеф НПМ-а или координатор НПМ-а био је Заменик Заштитника грађана за лица лишена слободе, Милош Јанковић. Он је био један од четири заменика у оквиру Канцеларије Заштитника грађана, остали су били Заменик за права деце и родну равноправност, за права лица са инвалидитетом и за права националних мањина. Стручна служба НПМ-а или стални тим запослених НПМ-а састоји се од четири особе и административне подршке. Њих води Стручна служба НПМ-а. Шеф НПМ-а и Стручна служба НПМ-а заједно чине НПМ центар.
22. НПМ Србије је модел „Омбудсман плус“². Закон којим се оснива НПМ предвиђа да Заштитник грађана треба да врши дужности НПМ-а у сарадњи са Омбудсманима аутономних покрајина (у пракси само Војводина) и удружења чији је циљ унапређење и заштита људских права. Потписан је Меморандум о сарадњи са Покрајинским омбудсманом у децембру 2011. године. Те године, изабрано је 11 невладиних организација које ће сарађивати са НПМ-ом. Поступак је поновљен за период фебруар 2016. године – јануар 2018. године. Склопљени су нови уговори са четири удружења: Београдски центар за људска права, Комитет правника за људска права, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S) и Међународном мрежом помоћи.
23. Пре него што је НПМ почео са радом, од 2010. године Заштитник грађана је основао „Превентивни механизам“ који је реализовао превентивне посете местима за лишавање слободе.
24. НПМ је почео своје посете у фебруару 2012. године.
25. У време посете *NPM Obs*-а, НПМ је био у сопственим просторијама у оквиру главне канцеларије Заштитника грађана у Делиградској улици, бр.16. у Београду, Република Србија. НПМ има сопствени вебсајт:

http://npm.ils.rs/index.php?option=com_content&view=featured&Itemid=2
26. Обе посете *NPM Obs*-а НПМ-у Србије реализоване су у време промена за НПМ. До фебруара 2017. године, Заштитник грађана је био г. Саша Јанковић. 2015. године ОЕБС и ЕУ су изразили забринутости због медијских и политичких

¹Процес оснивања НПМ-а Србије, његова правна основа и методологија описан је у: Јанковић М. (2011). *Setting-up of National Preventive Mechanism in Serbia*, Београд, Заштитник грађана Републике Србије [онлајн], доступно на: https://npm.ils.rs/attachments/017_-%20-%20SERBIA%20NPM%20SETTINGUP.pdf

²Удружење за превенцију тортуре (2006). *Guide. Establishment and Designation of National Preventive Mechanisms*, Женева (онлајн). Доступно на: https://www.apt.ch/content/files_res/NPM.Guide.pdf (приступљено 9.8.2018)

напада на г. Сашу Јанковића.³⁴У фебруару 2017. године г. Саша Јанковић дао је отказ како би учествовао у председничким изборима. У то време, тадашњи Заменик Заштитника грађана за права лица лишених слободе, Милош Јанковић постао је вршилац дужности Заштитника грађана, и био је на том месту све до 2017. године. Нови Заштитник грађана, г. Зоран Пашалић изабран је у јулу 2017. године; г. Милош Јанковић се вратио својој првобитној функцији. Речено је да је мандат г. Милоша Јанковића требало да се заврши убрзо након друге посете *NPM Obs-a*.

27. Извештај Београдског центра за људска права о људским правима у Србији за 2017. годину наводи неке контроверзе око избора и напомиње да је у прошлости НППМ био изложен: „изазовима, јавној критици, нападима и тешкоћама.“⁵ Промене у руководству и политичком окружењу у којима је НППМ радио стварале су забринутост око способности НППМ-а да независно врши свој посао.
28. Делегација *NPM Obs-a* састала се са Заштитником грађана г. Зораном Пашалићем на кратком и неформалном разговору током посете 2018. године. Он је рекао да има позитиван став о раду НППМ-а и његових запослених.

Активности

29. НППМ је навео у свом годишњем извештају за 2016. годину да је било 92 посете установа у којима су смештена лица лишена слободе у поређењу са 117 посета претходне године. Ово је укључило „редовне посете“ 33 полицијске станице, 8 објеката за извршење кривичних санкција (затвора), три психијатријске установе и уз подршку UNHCR-а 52 тематске посете установа које су надлежне да се баве тражиоцима азила и избеглицама. Поред тога, НППМ је посетио 3 установе социјалне заштите „домског типа“ и реализовао 4 накнадне посете полицијским станицама и управи.
30. 2016. године, НППМ је саставио 54 извештаја и упутио 318 препорука.
31. НППМ Србије активно сарађује са SPT-ом и другим међународним телима за људска права и има активну улогу у мрежи НППМ-ова југоисточне Европе.

Национални контекст

Места за лишавање слободе

32. Приликом посете *NPM Obs-a* 2017. године, НППМ је дао преглед места за лишавање слободе у Србији. У затворима је тада било око 10 600 затвореника.

³Независност Институција се мора поштовати, каже шеф мисије ОЕБС-а у Србији Ујехара, Мисија ОЕБСА у Србији, 21. април, доступно на <http://www.osce.org/serbia/152396>

⁴Резолуција Европског Парламента од 11. марта, 2015. године о Извештају о напретку Србије за 2014. године, доступно на: пара20 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0065+0+DOC+XML+V0//EN>

⁵Београдски центар за људска права (2018), Људска права у Србији 2017. Закон, пракса и међународни стандарди људских права (онлајн) Доступно на: <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/eng-lat/wpcontent/uploads/2018/03/Human-rights-in-Serbia-2017.pdf>

[приступљено 19. августа 2018. године] стр. 249-251

Појединачни затвори имали су између 50 и 2000 лица. Било је 3 велика затвора, одређен број мањих установа и две казнено – поправне институције за малолетнике. Био је један затвор за жене. Нови затвор се отворио у Београду 2010. године. Осим тога, било је доста објеката за полицијски притвор за које је одговорно Министарство Унутрашњих послова, психијатријских болница и установа социјалне заштите. Било је и доста отворених пријемних центара за мигранте и један затворен објекат за притвор за стране држављане. НППМ је дефинисао објекте за мигранте у оквиру своје надлежности као оне где мигранти „јесу“ или „могу бити“ притворени. Постојали су објекти за војну детенцију које НППМ још увек није посетио, мада се сада разматра да се то уради.

Миграције

33. Од 2015. године мигрантска криза је поставила велике захтеве пред НППМ. НППМ је навео да је те године у Србији регистровано 600 000 избеглица. Невладине организације су 2017. године рекле делегацији да је преко милион миграната прошло кроз Србију 2016. године и Годишњи извештај НППМ-а за 2017. годину бележи већи акценат рада НППМ-а у овој области као одговор на дуже периоде времена које су мигранти проводили у Србији. 2018. године број миграната се наводно значајно смањио како су се мењале руте миграната.

Посете Европског Комитета за превенцију тортуре

34. Од 2000. године, посете Европског комитета за превенцију тортуре (СРТ) реализоване су 2004. године, у новембру 2007. године, у фебруару 2011. године, у мају 2015. године и јуну 2017. године. Извештај из 2015. године нагласио је значајан број тврдњи о злостављању од стране полицијских службеника у затворима и у казнено-поправним установама за малолетнике. СРТ је навео да су затвори били претрпани, да није било довољно запослених и да су материјални услови били лоши. Примљене су тврдње о злостављању у здравственим установама и установама социјалне заштите.⁶ СРТ се вратио у Србију због *ad hoc* посете почетком јуна 2017. године, мало пре посете *NPM Obs*-а и испитао полицијске послове и притворске јединице. Извештај из 2017. године објављен је 2018. године током посете делегације *NPM Obs*-а те године. Критиковали су систематско злостављање затвореника од стране полиције и забележили су да су затвореници у притвору претрпани и да не проводе довољно времена ван ћелије док су затворени пре суђења⁷. Ни извештај СРТ-а о посети 2017. године нити Владин одговор нису упућивали на рад НППМ-а осим што је СРТ забележио да се

⁶СРТ/Inf (2016) 21 Извештај Влади Републике Србије о посети Европског комитета за превенцију тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака (СРТ) Србији од 26. маја до 5. јуна 2015. године (2016) Стразбур, Савет Европе. (онлајн) доступно на: <https://rm.coe.int/1680697c94> (приступљено 10. јула, 2017. године) стр.6-9

⁷СРТ/Inf (2018) 21 Извештај Влади Републике Србије о посети Европског комитета за превенцију тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака (СРТ) Србији од 31. маја до 7. јуна 2017. године (2018) Стразбур, Савет Европе (онлајн) доступно на: <https://rm.coe.int/16808b5ee7> (приступљено 14. августа, 2018. године)

састао са шефом НППМ-а. Није била поменута ни потенцијална улога НППМ-а у спречавању таквог злостављања у будућности.

Поткомитет за превенцију тортуре

35. Поткомитет за превенцију тортуре (SPT) није посетио Србију. У јуну и јулу 2018. године, одговарајуће пленарне седнице СРТ-а и SPT-а су се договориле да оснаже сарадњу међу собом. Као део овог договора, SPT је такође решио да стави одређени акценат на рад НППМ-ова у државама чланицама Савета Европе.

ЗАПАЖАЊА И ПРЕДЛОЗИ

1. критеријум – Независност

Функционална независност НППМ-а и независност запослених у НППМ-у је загарантована.

36. Како је изнад забележено (део 22), НППМ у Србији је заснован на моделу „Омбудсман плус“ и постоји у оквиру Канцеларије Заштитника грађана (Омбудсмана) који сарађује са Покрајинским омбудсманом и удружењима (невладиним организацијама) која се баве заштитом и унапређењем људских права лица која су лишена слободе. Модел је усвојен Законом о изменама и допунама Закона о ратификацији Опционог протокола од 28. јула, 2011. године након консултација.
37. Надлежност Заштитника грађана је наведена у члану 138. Устава Србије и Закона о Заштитнику грађана. Они дефинишу имунитете Заштитника грађана и обезбеђују мере заштите против произвољног одузимања његове надлежности.
38. У почетку, девет удружења или невладиних организација било је изабрано да ради са Заштитником грађана у НППМ-у након јавног позива за пријаве у децембру 2011. године и прегледа пријава од стране комисије за избор. Критеријуми за избор су укључили квалитет и квантитет активности за унапређење људских права, посебно за лица лишена слободе, састављање релевантних извештаја и публикација, и квалификације и стручности запослених. Процес је поновљен 2018. године и 4 невладине агенције су поново изабране као чланови НППМ-а. Испод се разматрају неке тешкоће при другом процесу. (део 46)
39. Чинило се да НППМ има добру родну равнотежу. Делегација није утврдила степен у ком су мањинске групе осликане у различитим деловима НППМ-а.
40. НППМ је играо активну, аутономну улогу одржавајући дијалог са СРТ-ом и SPT-ом и радећи за развој НППМ-ова југоисточне Европе.
41. И поред правних гаранција независности НППМ-а, *NPM Obs* је био забринут да се у пракси њихова независност мора ојачати. Посебно, делегација је осећала да би било од помоћи уколико би веза НППМ-а са Заштитником грађана била усаглашенија са саветом SPT-а о овим везама. Делегација је такође запазила да се могу ојачати независност и успешност посета НППМ-а, посебно посете полицијским станицама.

42. Веза између НПМ-а и Заштитника грађана је сложена. Смерница 32. из Смерница о Националним превентивним механизмима SPT-а наводи:

уколико орган који је одређен као НПМ врши друге функције поред оних датих Опционим протоколом, његове функције НПМ-а треба да се налазе у оквиру засебне јединице или одељења, са сопственим запосленима и буџетом.⁸

У својим смерницама о „Организационим питањима у вези са Националним механизмима за превенцију тортуре који чине део институција за људска права“ SPT наводи:

Како би се гарантовала аутономија рада Националног механизма за превенцију тортуре и „раван“ однос између националних институција за људска права и националног механизма за превенцију тортуре, Поткомитет би препоручио стављање овог механизма као паралелне структуре на нивоу шефа институције...⁹

Комитет Уједињених нација против тортуре је 2015. године навео у својим Закључним запажањима у Другом периодичном извештају Републике Србије (тачка 21) да држава која је члан треба да:

обезбеди адекватне и сталне нивое запослених и материјалних средстава како би се омогућило да Заштитник грађана може независно и успешно обављати надлежности Националног механизма за превенцију тортуре¹⁰

У свом извештају о посети из 2015. године СРТ је усмерио пажњу на смерницу 32. коју је упутио SPT и навео:

СРТ позива српске власти да одрже и можда повећају, тренутно финансирање одређено за НПМ у оквиру буџета Канцеларије Омбудсмана. Такође, Комитет предлаже да се размотри оснивање посебне НПМ јединице или одељења у оквиру Канцеларије Омбудсмана.¹¹

⁸Поткомитет за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака (2010) Смернице за Националне механизме за превенцију тортуре (онлајн) доступно на: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/opcat/pages/opcatindex.aspx> (приступљено 15. августа, 2018. године) стр. 20-22

⁹Комитет против тортуре (2016). *Девети годишњи извештај Поткомитета за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака* (онлајн). Доступно на: <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/059/73/PDF/G1605973.pdf?OpenElement> (приступљено 15. августа, 2018. године) стр.20-22

¹⁰CAT/C/SRB/CO/2, став 21.

¹¹Извештај Влади Републике Србије о посети Европског комитета за превенцију тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака (СРТ) Србији од 26.маја до 5. јуна 2015. године, *ibid.* стр. 14.

43. У свом годишњем извештају за 2015. годину (објављеном 2016. године) НПМ је навео да је на крају 2015. године Народна Скупштина усвојила промене које су омогућиле НПМ-у да буде основан као засебна јединица у оквиру Канцеларије Заштитника грађана. НПМ је позвао на даље мере којима ће се побољшати његова аутономија и статус. Тада је направљен одређени напредак. У годишњем извештају за 2016. годину (објављеном 2017. године, НПМ је навео порасте у свом буџету и запосленима, оснивање сопствених канцеларија у оквиру канцеларија Заштитника грађана, као и то да је углавном имао контролу над својим буџетом. Забележено је следеће:

Стручна служба НПМ-а не ради у оквиру Стручне службе Заштитника грађана и директно је одговорна за свој рад Заштитнику грађана тј. Заменику Заштитника грађана који је задужен за пословање НПМ-а.

44. Па ипак, НПМ и даље позива на даље промене и у време посете 2017. године делегација *NPM Obs*-а се сложила да је било тешко да направи довољно јасну разлику између рада НПМ-а и Заштитника грађана као целине. Било је потенцијалних неусаглашености између одговорности Заштитника грађана према жртвама злочина и његове улоге као НПМ-а. Одговорност Заштитника грађана за рад његове Канцеларије као целине није повољно утицало на аутономију НПМ-а.
45. До посете *NPM Obs*-а 2018. године однос је постао још сложенији и ово је утицало на способности НПМ-а да извршава своје надлежности успешно и независно.
46. Делегација *NPM Obs*-а је запазила да се на много начина Заштитник грађана мешао у рад НПМ-а. Постојала су одређена неслагања око начина на који је спроведен други процес именовања невладиних организација и Заштитник грађана је тражио да се он спроведе поново. То је довело до периода кад НПМ није сарађивао са невладиним организацијама и наводи се да након тога неке невладине организације нису желеле да учествују и број невладиних организација које су биле одабране смањио се на четири. Такође, стављена су и ограничења на способност НПМ-а да запосли медицинске стручњаке. Збирни ефекат ових ограничења био је ограничење способности НПМ-а да реализује посете. У периоду ових ограничења и одлагања било је наведено да је НПМ могао да реализује две или три посете затворима, а оне су реализоване без учешћа невладиних организација или лекара.
47. НПМ-у је такође било забрањено да посећује полицијске станице у периоду од три месеца. Свим запосленима осим шефу НПМ-а повучене су сигурносне дозволе, па је тако једино он званично могао да прегледа документа која су класификована неким степеном заштите информација.
48. Можда су постојали финансијски, правни или организациони разлози за ове мере. Па ипак, чињеница да су оне биле наметнуте НПМ-у, а нису биле резултат аутономних одлука, значило је да је збирни резултат ових ограничења то да се у

најмању руку смањило схватање независности НПМ-а и самоопуздање запослених НПМ-а да то потврде.

49. Изазови за независност НПМ-а су се најјасније видели у посетама НПМ-а полицијским станицама о чему се говори испод (делови 132-145)

Питања која НПМ можда жели да размотри

50. НПМ треба да тражи подршку од SPT-а у складу са чланом 11. (b) (iv) OPCAT-а, да подстакне националне власти да спроведу смернице SPT-а „Организациона питања која се тичу Националних механизма за превенцију тортуре који чине део Националних институција за људска права.“ У овом погледу, NPM Obs предлаже да се фокусирају на давање финансијске аутономије НПМ-у и стварања „равног“, а не хијерархијског односа између Заштитника грађана и шефа НПМ-а.

2. критеријум – Надлежност и овлашћења

Надлежност и овлашћења НПМ-а су довољна за вршење његове превентивне улоге.

51. Овлашћења, права и дужности Заштитника грађана наведени су у Закону о Заштитнику грађана. Национална Скупштина, председник Републике, Влада, Уставни суд, судови и канцеларије јавних тужилаца не подлежу надлежности Заштитника грађана. Специфична овлашћења и дужности НПМ-а и имунитети и друге привилегије оних који раде у име НПМ-а и заштитне мере за оне који му пружају информације нису дати у закону. НПМ-ова објављена методологија наводи како ће приступити неким од ових питања.

52. НПМ је известио да је 2017. године имао неометан приступ свим местима лишавања слободе под директном или индиректном контролом државе. Надлежност се широко тумачи и укључује здравствена и социјална питања и многе објекте за имигранте.

53. Посете где је делегација *NPM Obs*-а пратила НПМ су биле најављене како би се олакшала њихова припрема. НПМ је такође реализовао ненајављене посете и неке невладине организације су објасниле 2017. године да сматрају да већи број посета треба да буду ненајављене. 2014. године НПМ је објавио своју намеру да реализује више ненајављених посета и његови извештаји потврђују да се број ненајављених посета од тада повећао.

54. НПМ може обавити разговоре са лицима лишеним слободе насамо.

55. НПМ обично одреди сопствени програм посета и успостави сопствену методологију и накнаде које ће платити они који раде за њега. НПМ је примао финансијска средства од UNHCR-а за своје посете објектима за тражиоце азила и избеглице, а у делу 89. испод, говори се о ризику да ово може деформисати програм НПМ-а.

Питања које НПМ може размотрити

56. Како би се обезбедило да овлашћења и дужности, имунитети и привилегије НПМ-а имају чврсту основу, било би пожељно да буду јасно наведени у закону. Промене у руководству НПМ-а и организационим питањима о којима је изнад било речи илуструју потребу за оваквим мерама.

3. критеријум – Организација и средства

Организација и средства НПМ-а обезбеђују ефикасно и независно спровођење његове надлежности и његова улога се јасно разликује од неког ширег тела чији је део (NHRI на пример)

57. Стручна служба НПМ-а основана је као посебна јединица у оквиру Канцеларије Заштитника грађана крајем 2015. године. Налази се у две канцеларије у оквиру зграде Заштитника грађана. НПМ наводи да има доступан комби возило и сву неопходну канцеларијску опрему. НПМ има сопствени веб сајт.
58. Стручна служба се састоји од Стручне службе НПМ-а и три запослена. Два члана Стручне службе су адвокати, један је педагог, а један је стручњак за комуникацију/медије. У време истраживачке посете, Заменик Заштитника грађана био је вршилац дужности Заштитника грађана и делио је своје време између те две улоге, али до наше друге посете он се вратио својој првобитној функцији. Делегација *NPM Obs*-а била је задивљена посвећеношћу и марљивошћу Стручне службе и саосећала због проблема што плате секретаријата нису у складу са њиховим одговорностима и радним стажом. НПМ је користио „стручњаке“ који су помагали у неким посетама. 2017. године делегација се незванично састала са једним од стручњака НПМ-а, доктором форензичке медицине. 2018. године он је био део тима за посете који је пратила делегација *NPM Obs*-а. Придружио му се један колега који је професионалац на путу до затвора. Накнаде за стручњаке се плаћају отприлике на *pro rata* основи према стопи која је једнака плати државног службеника највишег ранга и плате плус трошкови. НПМ је навео да су они кад је то било неопходно сарађивали са академицима.
59. Активности НПМ-а у покрајини Војводина реализоване су у сарадњи са Покрајинским омбудсманом у складу са Меморандумом о разумевању потписаним 12. децембра, 2011. године. Покрајински омбудсман не прима додатна финансијска средства за активности НПМ-а. У неким приликама они нису били у могућности да учествују у посетама јер нису имали приступ возилима. Недостатак посвећеног особља и средстава ограничава допринос Провинцијског омбудсмана НПМ-у. Два представника Провинцијског омбудсмана била су део тима за посете специјалној психијатријској болници где су ишли у пратњи *NPM Obs*-а 2018. године. Чинило се да имају улогу посматрача у посети и да нису активни учесници.
60. Активности НПМ-а су реализоване заједно са невладиним организацијама како је изнад описано (део 22). Невладине организације примају накнаду на *pro rata* основи која је еквивалентна просечној српској плати плус трошкови. 2017. године невладине организације су навеле да овај износ није довољан и да ограничава њихову укљученост у активности НПМ-а. Представник Београдског центра за

људска права био је део тима за посете затвору и полицијској станици и играо је ефикасну улогу.

61. Годишњи буџет НППМ-ова за 2016. годину био је 87600 € у односу на 62587 € у 2015. години. Трошкови који су нису трошкови за запослене у 2017. години су наведени на следећи начин:

путовања 16707 €

трошкови 20326 €

канцеларијски трошкови 1219 €

укупно 38252 €

62. У састанцима са НППМ-ом 2017. године, делегацији НППМ-а је речено да су „они почели као мали и претварали се да су већи“. НППМ је навео да су у почетку примали добру подршку од ОЕБС-а, али да је ово сада престало. Сви делови НППМ-а који су се састали са делегацијом *NPM Obs*-а, сложили су се да НППМ треба да буде већи и снажнији. Годишњи извештај НППМ-а за 2016. годину је још једном навео да су средства и даље недовољна и да НППМ нема довољно аутономије у управљању својим буџетом што се одражава на неке тешкоће које су изнад описане (део 46)
63. Није било назнака које би навестиле да НППМ врши свој посао на начин којим се ствара сукоб интереса.
64. С обзиром на ограничена средства Стручне службе, чинило се да је она врло организована. Сprovedена је „систематизација“ дужности са јасном поделом одговорности и методе рада НППМ-а су јасно одређене.
65. Делегација није испитивала процедуре Стручне службе за именовање или отпуштање запослених или стручњака.
66. Свака од невладиних организација са којом се делегација НППМ-а састала 2017. и 2018. године била је импресивна. Без изузетка, они су јасно схватили улогу НППМ-а и свој допринос његовом раду. 2017. године делегација је стекла утисак да би се могли боље ускладити њихови напори у припреми за посету и начина на који њихови закључци могу дати најбоље информације за израду извештаја након посете. Међутим, усклађеност са представником невладине организације који је ишао у посете са НППМ-ом 2018. године била је добра. Невладине организације које су разговарале са *NPM Obs*-ом имале су позитиван став само када се разговарало о њиховој вези са запосленима у Стручној служби. Заменик Заштитника грађана био је заинтересован да се повећају напори Стручне службе да се укључе невладине организације и делегација подржава његов став.
67. Средства за обуку су била ограничена, али прилике за чланове Стручне службе стваране су кроз састанке са другим НППМ-овима у региону. 2015. године чланови Стручне службе учествовали су на семинарима и обуци о азилу, миграцијама, дискриминацији и међународном закону о људским правима. Један члан Стручне службе присуствовао је летњој школи за НППМ-ове коју је организовала 2017.

године за особље НППМ-ова организација *Prison Reform International*. Није скоро била организована обука за особље Покрајинског омбудсмана и невладиних организација.

68. Објављена методологија рада НППМ-а наводи начела за понашање запослених у НППМ-у на основу установљених начела за надзор. Чланови НППМ-а су се понашали професионално приликом посета 2018. године.
69. Описи посла и захтеви за више службенике Стручне службе НППМ-а су објављени.
70. Ефикасно спровођење надлежности НППМ-а као целине зависи у великој мери од његовог успостављања адекватне и конструктивне везе са релевантним министарствима. 2017. године и центар НППМ-а и представници министарства рекли су делегацији *NPM Obs*-а да између њих постоји добра веза. Чинило се да постоји добар ниво спровођења препорука НППМ-а. Делегација *NPM Obs*-а није имала толико позитиван став о њиховом ангажовању са министарствима, али се ово можда односи на активности које нису у вези са НППМ-ом. Тада, делегацији је речено да односи са Министарством унутрашњих послова које је одговорно за полицијски притвор нису били баш добри и они нису прихватили позив да се састану са делегацијом. Било је очигледно приликом посете *NPM Obs*-а 2018. године да је незадовољавајући однос са Министарством унутрашњих послова допринело томе да постоје проблеми приликом посета НППМ-а неким затворским локацијама.
71. НППМ нема договоре за упућивање хитних захтева за реаговање релевантном министарству.

Питања која НППМ може да размотри

72. Предлаже се да НППМ у сарадњи са релевантним телима прегледа финансирање, плате и друга средства доступна за све чланове НППМ-а како би обезбедио да је довољно да се покрију трошкови њихових активности и да се адекватно осликава њихов статус и одговорности.

4. критеријум – Стандарди

Стандарди које користи НППМ да оцени понашање према лицима лишеним слободе су бар у сагласности са релевантним универзалним и регионалним правилима и нормама људских права и воде рачуна о посебним околностима различитих категорија лица лишених слободе. Ови стандарди су објављени.

73. НППМ није развио сопствене стандарде оцењивања већ експлицтно повезује закључке у својим извештајима о посети са релевантним стандардима људских права и националним законом. Методологија НППМ-а наводи да ће извештаји НППМ-а укључити „ознаку ка релевантним одредбама домаћих и међународних прописа и стандарда који су у вези са примећеним неправилностима у раду“.

74. У Годишњем извештају из 2015. године, НПМ је забележио да због појаве избегличке кризе, није било потпуног правног оквира који би се могао применити на нову ситуацију, па је тако НПМ морао да развије сопствене стандарде и *ad hoc* методологију рада за ову ситуацију.
75. Објављени извештаји НПМ-а указују на то да НПМ добро и експлицитно користи међународне стандарде како би оценио места за лишавања слободе. Они укључују Европску Конвенцију о људским правима, СРТ стандарде и извештаје, Европска затворска правила, Европски етички кодекс затворског особља, пресуде ЕСЉП-а, Универзалну декларацију о људским правима, Конвенцију о правима детета, Резолуцију 217 (III) Генералне скупштине УН-а, Начела УН-а за заштиту лица са менталним обољењима, Годишњи извештај Специјалног известиоца УН-а о тортури и Конвенција о правима лица са инвалидитетом. *NPM Obs* није био у стању да утврди у којој су мери стандарди које је НПМ користи укључили скорашње догађаје као што је усвајање Правила за третман затвореница и ванзатворске мера за жене починиоце кривичних дела („Бангкошка правила“), као и ревизија Стандардних минималних правила за третман затвореника („Правила Нелсона Манделе“). Осим тога, постоје смернице ка широком скупу националних правних одредби, али није било могуће рећи да ли су закони на које се упућује у складу са регионалним и међународним стандардима. Делегација *NPM Obs*-а је забележила да се 2016. године НПМ бавио третманом трансродних особа лишених слободе.
76. Иако су задаци повезани и преклапају се, постоје разлике између задатака превенције тортуре са једне стране и превенције нељудског или понижавајућег понашања са друге стране. *NPM Obs* препознаје основну важност превенције нељудског или понижавајућег понашања или кажњавања. НПМ свакако овај посебан задатак схвата озбиљно и извршава га посвећено, ефикасно и за похвалу. Међутим, превенција тортуре је у основи надлежности НПМ-а и треба је у складу са тим и спроводити. Ово између осталог значи, да се на сваки знак који указује на физичко злостављање треба фокусирати одмах, било да су могући починиоци (особље или други затвореници) познати или непознати, истовремено штитећи жртву уколико је неопходно (лице или лица која су у питању можда више нису лишена слободе). Почетна запажања НПМ-а и информације прикупљене на лицу места треба да буду праћени накнадним активностима (*follow up*) како је неопходно, на пример: захтеви за даљим информацијама, медицинско испитивање и/или извештаји и упућивања релевантним органима као што је тужилац. Све ово би требало да буде поменуто у извештајима НПМ-а и стога може имати значајан превентивни ефекат. *NPM Obs* предлаже да српски НПМ треба да сматра изнад наведено својим примарним задатком и да све више усмерава своју пажњу ка том приоритету. Треба пријавити и решити сваку препреку која угрожава НПМ у извршењу горе наведених задатака, а који су у основи његове надлежности – превенција тортуре.

77. Приликом посета током којих је делегација пратила НПМ 2018. године, примећено је да би требало посветити већу пажњу главном задатку превенције тортуре. Више пажње је посвећено материјалним условима, неправилностима у процедури са категоризацијом и административним питањима, што може довести до кршења права лица лишених слободе. Документација која је у вези са принудним мерама, повредама и употребом мера спутавања је темељно прегледана, али ови документи нису били систематски упоређени са причама затвореника, видео доказима или другим изворима. Како је описано у делу 104. испод, НПМ-ови тимови за посету су подељени на различите „тематске области“. Вредело је забележити да превенција тортуре није била препозната као „тема“ за једног или више чланова тима коју би накнадно пратио и на коју би усмерио пажњу.

Питања која НПМ може да размотри

78. Предложено је да НПМ стави као приоритет свој главни задатак превенције тортуре, тако што ће на пример да га стави као специфичну „тему“ у оквиру НПМ-овог тематског приступа (видети део 104) у свим својим посетама и укључити га као посебно поглавље у свим извештајима.

5. критеријум – Места за посету – Знање и приступ

НПМ зна локације свих места лишавања слободе као и број и тип лица која су лишена слободе и има неограничен приступ сваком таквом месту.

79. НПМ је веровао да зна локације свих места лишавања слободе и да има приступ свима њима без обзира на сектор или тип. Има широк поглед на своју надлежност. Изјава НПМ-а о њиховој методологији наводи то да он има право на приступ. НПМ је навео да је приступ понекад постигнут заузимањем врло агресивног става, а некад блажим убеђивањем.

80. Како је забележено изнад, у закону није наведена надлежност НПМ-а. Добри контакти НПМ-а са министарствима, невладиним организацијама и цивилним друштвом му помажу у томе да има добре информације које се тичу локације и услова места лишавања слободе.

81. НПМ је навео у Годишњем извештају из 2015. године да је забринут због:

става Одбора за контролу служби безбедности Народне Скупштине Републике Србије да Заштитник грађана није овлашћен да поступа у случајевима који су већ предмет кривичног гоњења¹²

и да сматра да ово угрожава рад НПМ-а због његове повезаности са Заштитником грађана па га на тај начин може спречити да реагује на тврдње о

¹²Годишњи извештај Националног механизма за превенцију тортуре из 2015. године стр. 10

тортури. НПМ је ово исправно посматрао неусаглашеним са кључном независношћу његове функције.

82. НПМ има приступ свим местима за детенцију имиграната укључујући и објекте на аеродрому. НПМ је редовно извештавао о условима миграната који су у детенцији на аеродрому Никола Тесла у Београду.
83. НПМ је активан у посећивању објеката здравствене и социјалне заштите. *NPM Obs* није установио политику НПМ-а којом би се утврдило шта је од тога у њиховој надлежности.

6. критеријум – Редовност посета

Посете НПМ-а свим типовима места за лишавање слободе су довољно редовне да ојачају заштиту лица лишених слободе.

84. Број посета које НПМ реализује сваке године је следећи:
2012	69
2013	77
2014	79
2015	115
2016	92

Број посета реализованих у 2017. години још увек није објављен. Наведено је да је због горе наведених разлога (део 46) смањен број посета које је НПМ могао да реализује 2018. године.

85. НПМ прави распоред посета за сваку годину (План посета). Методологија НПМ-а описује три категорије посета: „редовне посете“, „контролне посете“ и „хитне посете“. „Редовне посете“ дају систематско испитивање институције и оне су планиране и најављене. „Контролне посете“ оцењују напредак од претходне посете и планирају се унапред. НПМ нам је рекао да се ове посете обично најављују само један дан пре него што ће се реализовати. „Хитне посете“ се реализују када НПМ сазна да постоје озбиљни проблеми и нису заказане нити најављене.
86. Категоризација посета је била мало другачије описана као „систематична“ (што је укључило „редовне“ и „контролне посете“ описане у методологији), „тематске“ посете које се усмеравају на појединачна питања као што су проблеми препознати од стране СРТ-а, као и *ad hoc* (еквивалент „хитним посетама“).
87. Неке посете су реализоване увече. Делегација није утврдила да ли су оне реализоване викендом.
88. План посета (део 85) доноси координатор НПМ-а (Заменик Заштитника грађана) (део 21) и одређује датуме, дужину и тип посета. План омогућује време за реализацију хитних и *ad hoc* посета. Делегацији је речено да су

информације од невладиних организација и притужби коришћене за формирање Плана посета.

89. 2013. године НППМ је навео да су његови приоритети малолетници, жене, ЛГБТ особе и особе са инвалидитетом лишене слободе. 2014. и 2015. године, фокус НППМ-а био је превенција злостављања тражилаца азила и миграната. То је наставило да буде у фокусу током 2016. и 2017. године. Овај фокус на тражиоце азила и мигранте делимично је омогућен због финансирања неких невладиних организација које су сарађивале са НППМ-ом од стране UNHCR-а и приказао је доступност тих средстава. 2017. године делегација *NPM Obs*-а је била забринута да доступност екстерног финансирања рада на проблемима миграната и потенцијалних нових захтева за надзор присилних повратака могу нарушити способност НППМ-а да одреди сопствене приоритете. Ипак до 2018. године, смањење у броју миграната и промене у саставу невладиних организација које сарађују са НППМ-ом смањиле су приоритет који НППМ даје овом питању.
90. НППМ Србије користи своја средства релативно слабо на већи број краћих посета, уместо да спроводи мањи број детаљнијих посета. *NPM Obs*-у је речено да посете могу трајати од једног дана (у полицијској станици) до четири дана (у већем затвору). Извештај НППМ-а из 2015. године о посетама објектима за мигранте наводи датуме 59 посета које су реализоване; готово све посете су трајале један дан или мање.
91. Када је делегација *NPM Obs*-а ишла са НППМ-ом, његова посета специјалној психијатријској болници трајала је један дан, посета казнено поправној установи трајала је два дана и посета полицијској станици реализована је једне вечери. Чини се да је трајање ових посета типично.
92. 2017. године, невладине организације су навеле да су забринуте што посете не трају дуго.

Питања која НППМ може да размотри

93. Треба забележити да НППМ реализује велики број посета ограниченим средствима. Сви НППМ-ови морају да пронађу равнотежу између учесталости посета и дужине појединачних посета, као и особља укљученог у појединачне посете. НППМ Србије реализује више посета од неких НППМ-ова у Европи, али су те посете краће. Након седам година искуства у посећивању, НППМ може размотрити реализовање више посета које дуже трају и пожељно је да тим буде већи да изврши детаљан надзор што ће обезбедити да се добије дубље разумевање сваке институције коју посети. **Такав акценат и договор би осигурао већи фокус на главном задатку НППМ-а, превенцији тортуре, како је изнад наведено (део 78).**

Критеријум 7 – тимови за посету:

Састав тимова за посету у смислу професионалних компетенција, родне равнотеже и језичких вештина је адекватан за вршење њихових функција.

94. Тим за посету се може састојати од координатора НПМ-а, четири стална члана стручне службе НПМ-а, а у прошлости је укључивао до шест лица из невладиних организација и стручњака у зависности од типа посете и институције. Постоји забринутост да ће спутавање НПМ-а да користи стручњаке ово ограничити у будућности (део 46).
95. Посматране посете су укључиле пет сталних запослених НПМ-а, једног представника невладине организације, два доктора форензичке медицине, а у специјалној психијатријској болници – једног психијатра и представнике покрајинског Омбудсмана. Чинило се да су ови тимови добро квалификовани за ове посете, али стручњаци који су учествовали изгледа да нису преузели проактивну улогу у посети и NPM Obs није уочио да је њихова стручност искоришћена у потпуности.
96. Два члана тима НПМ центра су мушкарци, а три су жене. Како је наведено изнад (део 58), два члана Стручне службе су адвокати, један је педагог, а један је стручњак за комуникацију/медије. Делегација није извршила детаљну анализу састава тимова за посете.
97. Методологија НПМ-а наводи да се састав тима за посете одређује према типу посете, институцији и другим релевантним чиниоцима. Вођа тима се именује за сваку посету. Приликом формирања тима за посету, води се рачуна о следећем:

Стручњаци профила неопходних за спровођење адекватног надзора треба да буду укључени (нпр. психолози, специјални педагози), уз обавезно укључење лекара и адвоката (у зависности од типа институције и конкретних околности, пре свега сви специјалисти уопште, специјалисти интерне и форензичке медицине и психијатри, када је поребно и зубари, гинеколози...)¹³

98. Како је наведено изнад (део 67), доступна је ограничена обука за чланове Стручне службе, доступна је за невладине организације у мањој мери и није доступна за чланове Покрајинског Омбудсмана.
99. Извештаји о посети указују на то да НПМ користи сопствене преводиоце када је то потребно.
100. Делегација није испитала састав или стручност тимова коришћених за посету местима за лишавање слободе где су жене или малолетници.

Питања која НПМ може да размотри

101. Тим за посету треба и даље да укључује релевантне медицинске и друге стручњаке када је неопходно и ови стручњаци треба у потпуности да буду укључени у планирање и реализацију посете.

¹³ Методологија НПМ-а део. 3.2, нађено у Оснивање Национаног превентивног механизма Србије стр. 74

102. НПМ може да размотри како да омогући доступност релевантних обука свима који их прате приликом посета укључујући и запослене у Покрајинском омбудсману, невладиним организацијама и стручњаке, као и како да направи адекватне финансијске планове како би се овом особљу омогућило присуство.

8. критеријум – Реализација посета

Начин на који се свака посета реализује омогућује НПМ-у да тачно оцени усаглашеност са забраном тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, са другим релевантним стандардима људских права, као и да оцени недостатке у заштити и траженим правним лековима.

103. НПМ има објављену методологију посета. Посете се обично деле на различите фазе. 1. Разговор са руководством институције, 2. заједнички обилазак објекта, 3. тим се потом дели на тематске групе које разговарају са шефовима надлежних служби и испитују документацију, 4. тематске групе спроводе разговоре са лицима лишеним слободе, 5. завршни разговори са управом институције где се размењују први закључци.

104. Тим за посету се обично дели на четири тематске подгрупе које испитују: 1. материјалне услове, 2. активности, 3. дисциплину и права, 4. здравствену заштиту. Годишњи извештај НПМ-а из 2015. године ове тематске посете описује на следећи начин:

...прва је задужена за смештајне услове (група за посматрање смештајних услова), друга разматра спровођење правне заштите у оквиру институције (правна група), трећа група се бави понашањем према лицима лишеним слободе (група која посматра понашање) и четврта група испитује пружање здравствене помоћи лицима у институцији (група за здравствену заштиту)¹⁴

Ове фазе и подгрупе се могу мењати или смањити у складу са потребама појединачних посета.

105. Упитници се користе у три сврхе пре и током посете. У припремној фази НПМ-а, упитник се шаље свим местима за лишавање слободе како би се добиле опште информације о институцији. Циљ је да се направи база података места за лишавање слободе која је позната под именом „Лична карта установа“. Делегација није истраживала ову базу података.

106. Чланови тима користе упитник да обликују свој рад током посете. Упитници се користе како би се планирали разговори са лицима лишеним слободе.

107. Методологија наводи да, пре посете, чланови тима за посете прикупљају информације из електронске базе података укључујући и „личну карту установе“, упитник пре посете који попуњава установа, архитектонски план установе, приступ постојећим извештајима, препоруке Заштитника грађана,

¹⁴ Годишњи извештај НПМ-а из 2015. године, стр.23

изјаве из штампе и друге податке. Осим тога, тим за посете ће приступити извештају одељења за притужбе Заштитника грађана и информацијама од спољних органа као што су: међународни органи, други интерни надзорни органи, медији и невладине организације.

108. Статус, улога и овлашћења НПМ-а се саопштавају управи на уводном састанку (осим у хитним или *ad hoc* посетама где је могуће прво посетити проблематичну област).
109. Методологија НПМ-а наводи да има неометан приступ свим деловима једне установе. Посебна пажња се посвећује објектима за изолацију и у посете „специјалним објектима“ могу ићи подгрупе одговорне за специфичне области.
110. Подгрупе имају приступ свим информацијама које траже „без обзира на степен њихове поверљивости.“ Делегација је забележила да чланови групе имају пун приступ медицинским документима.
111. Методологија НПМ-а наводи да НПМ има право да разговара без надзора са свим лицима лишеним слободе.
112. Методологија НПМ-а наводи да ће се разговарати са лицима лишеним слободе који су поднели притужбе или чија су права прекршена, са онима који су тражили да се са њима разговара и другима који су одабрани произвољно.
113. Методологија НПМ-а утврђује како чланови тима за посете треба да одреде модалитете њихових разговора са лицима лишеним слободе укључујући и право таквих лица да одбију разговор.
114. Делегација није испитала методологију која се користи за посете специјализованим установама као што су установе за детенцију малолетника, детенцију имиграната и објекти здравствене и социјалне заштите. Делегацију је задивила посвећеност и ентузијазам невладиних организација са којима се састала 2017. године које су учествовале у таквим посетама и доприносом који су они могли дати посетама у оваквом окружењу.
115. 2017. године делегација није била сигурна колико је чланова тима ван Стручне службе НПМ-а било укључено у планирање пре посете, колико их је било свесно надлежности НПМ-а или колико их је свесно методологије и циљева посете. 2017. године невладине организације су рекле да је потребно више разговора пре и након посета. Међутим, што се тиче посета којима је делегација присуствовала 2018. године, састанци за планирање пре посете и документација пре посете били су за пример. Сви чланови тима за посету укључујући и представнике Покрајинског омбудсмана Војводине и релевантних невладиних организација били су присутни. Представник Заштитника грађана који је решавао притужбе им се придружио на састанку за планирање. Медицински стручњак који је допринео овом састанку је такође био присутан, али други медицински стручњаци који су присуствовали посетама нису били присутни на овом састанку за планирање; НПМ је објаснио да је њихова уобичајна пракса да ово уреди,

али у тој прилици то није било могуће. Размениле су се информације које су укључивале претходне препоруке, притужбе које прими Заштитник грађана, као и забринутости невладиних организација. Договорени су кључни приоритети и план посете. Свака установа је описана, а мапе су ефикасно коришћене како би се препознале главне карактеристике. Подељена су задужења члановима тима који су имали контролне листе или упитнике да их усмеравају у раду. Делегација је приметила да чланови тима користе ове информације како би се детаљно припремили за посету.

116. И поред добре припреме, чинило се да реализација самих посета понекад нема фокус. Због присуства међународних посматрача посета је била компликованија, али чинило се да су се неке тешкоће које су се десиле такође догодиле и приликом других посета.
117. Читав тим је провео доста времена на почетним састанцима са шефовима посећених установа, а потом у болници и затвору дугим обиласком установа.
118. У болници, 40 запослених је у почетку присуствовало уводном састанку, и изгледало је да очекују предавање. Када је ситуација разјашњена, остало је седам руководилаца; чинило се да су сви добро познати НПМ-у. Проведено је одређено време у објашњавању сврхе посете НПМ-а, као и сврхе присуства посматрача, објављивања извештаја и одговора на препоруке СРТ-а. Било је дискусије о неким детаљнијим процесима у установи, али ово није урађено систематично. Неки одговори на питања НПМ-а били су неодређени и нису били истражени и чини се да им се касније током посете није посветила накнадна пажња.
119. Након уводних процеса, тим се поделио у мање групе које испитују различите теме. Време које је читав тим провео у уводним поступцима није било добро потрошено пошто су објекти који су били посећени већини чланова тима већ били познати. То је ограничило време које је доступно за детаљнији тематски рад у којем чланови тима могу насамо да разговарају са запосленима и притвореницима и да бирају које делове објекта они желе да посете.
120. Уз неке важне изузетке, постојао је јасан фокус свих чланова тима на релевантне стандарде током свих посета.
121. Делегација је приметила током посета да се није пружила експлицитна пажња главном задатку превенције тортуре. Више пажње је дато материјалним условима, процедуралним нерегуларностима са категоризацијом и административним питањима, што може допринети угрожавању права лица која су лишена слободе. Како је наведено изнад (део 77), превенција тортуре није дата као „тема“ једном или већем броју чланова тима којој би се накнадно вратили и на коју би се усмерили. Нацрти извештаја о посетама бавили су се употребом принуде и казни од стране особља и навели су податке о смрти и повредама. Међутим, чинило се да се извештаји у великој мери ослањају на податке дате од самих места за лишавање слободе који су били темељно прегледани, али ови извештаји нису систематски упоређени са причама затвореника, видео доказима и

другим изворима. Проблемом насиља или застрашивања између лица лишених слободе се нису бавили ни током посета ни у извештајима. На пример, тим није истражио могућност за злостављање која проистиче из сваке хијерархије затвореника или пацијената.

122. Посматрани разговори чланова тима спроведени су изузетно вешто и осетљиво - интензивније где је неопходно, а суптилније када је било адекватно.
123. Могла се посветити већа пажња обезбеђивању приватности разговора и уверавању затвореника у поверљивост и казне. У неким приликама, особље је очигледно покушавало да прислушкује разговор и тако су притужбе затвореника тиму пренете особљу установе без отворене сагласности затвореника.
124. Током посете психијатријској болници и затвору, тим је приметио и забележио неке важне проблеме, на пример недостатак звона за позиве у неким ћелијама, недостатак брава што пацијенте у болници ограничава на једну собу, и један пацијент у инвалидским колицима је био заробљен на првом спрату блока.
125. Током посете болници било је неке расправе у вези са чињеницом да су многи пацијенти и даље обучени у пицаме у сред дана и биле су коришћене велике спаваонице, а ово није било прокоментарисано током повратних информација датих на крају посете. Међутим, та питања су у значајној мери размотрена у нацртима извештаја.
126. У посети психијатријској болници, чинило се да медицински стручњаци у тиму за посету нису били потпуно искоришћени како би се обезбедило довољно пажње посвећене неким важним ризицима и областима забринутости. На пример, примећено је да многи пацијенти леже у кревету, спавају у 11.30 пре подне. Чинило се да се ова чињеница није накнадно размотрена нити да се посветила пажња могућности претеране употребе лекова и/или недостатка активности. 2007. године СРТ је озбиљно страховао од „васпитних инјекција“ у овој болници, и инјекција које се дају као „казна“ (како је лекар рекао) „да се подсети пацијенти да то што раде није добро“ како је тада речено СРТ-у. СРТ је ово сматрао „неприхватљивим“.¹⁵
127. Постојао је добар систем састајања тима како би се организовало систематско упоређивање онога што им је било речено и што су видели.
128. Камера се добро користила да се забележи стање зграда и кључних докумената.
129. Приликом посета затвору, тим за посете НПМ-а имао је добру подршку два стручњака форензичке патологије. Међутим, њихово присуство није било добро искоришћено. Радили су заједно током читаве посете, нису се раздвајали и имали су неколико задатака који нису били у вези са њиховом стручношћу, као што је прикупљање статистике, радно време запослених, итд. Њихово време је могло бити боље потрошено на питања као што су

¹⁵ <https://rm.coe.int/1680697c4c>. пасус 114.

накнадно праћење информација које су довеле до сумње о могућем злостављању.

130. Недостајало је структуре повратној информацији која се даје на крају посете институцији и ово је озбиљно могло да угрози успешност НПМ-а. Велики број препорука које нису биле приоритетне упућене су на лицу места. Нека важна питања су изостављена из повратне информације.
131. У време посете *NPM Obs*-а 2018. године, делегација је била забринута због посета НПМ-а полицијским станицама.
132. Треба напоменути да Годишњи извештај за 2015. годину наводи:
не може се донети закључак да тортуре у Србији нема, али охрабрујућа је чињеница да потенцијална индивидуална торутра и други случајеви злостављања не чине неку системску појаву.¹⁶
133. Међутим, извештај СРТ-а о посети од 26. маја до 5. јуна 2015. године открива да је у полицијском притвору **„примљен значајан број тврдњи о физичком злостављању осумњичених за кривична дела“.**
134. СРТ је био забринут због тога што:

„он наглашава нужност усвајања вишеструког приступа како би се окончало злостављање од стране полицијских службеника који се између осталог састоји од слања јасне поруке да је злостављање притворених лица незаконито, непрофесионално и биће адекватно кажњено“¹⁷

135. Делегација је испитала привидна неслагања између извештаја СРТ-а о њиховој посети 2015. године и Годишњег извештаја НПМ-а 2016. године на нашим састанцима 2017. године са НПМ центром и невладиним организацијама. НПМ је навео да је 2015. године било више од 200 поверљивих разговора у седам ненајављених посета затворима и полицијским станицама и да није примио ниједну тврдњу о тортури. Дакле, њихови закључци нису могли подржати обим злостављања који је навео СРТ. Они су објаснили да је СРТ изнео тврдње, али да НПМ то ради само када су тврдње поткрепљене медицинским доказима. Невладине организације су рекле делегацији да верују да није било доказа систематске тортуре иако је било неких примера појединачног злостављања; веровали су да нема значајних разлика између извештаја СРТ-а и НПМ-а, али су препоручили опрез јер је медицинско евидентирање лоше и поново су

¹⁶ Годишњи извештај НПМ-а из 2015. године стр. 9.

¹⁷ Извештај СРТ-а за 2015. годину стр.6.

истакли забринутост што медицинско затворско особље запошљава затвор, а не Министарство здравља.

136. У извештају за 2017. годину о *ad hoc* посети који је објављен током наше посете 2018. године, СРТ је још једном пренео значајне тврдње о злостављању и навео:

Делегација СРТ-а примила је значајан број тврдњи о физичком злостављању притворених лица од стране полицијских службеника, посебно у већим урбаним областима. Наводно физичко злостављање састојало се од шамара, удараца, шутирања, ударања пендреком, ударања нестандартним објектима (попут бејзбол палице), као и неколико тврдњи осумњичених за кривична дела да су подвргнути шоковима из направа за електрично пражњење у време хапшења или током испитивања... Српске власти морају признати да је постојање злостављања од стране полицијских службеника чињеница; то није дело неколицине непоштених полицајаца, већ је прихваћена пракса у оквиру полицијске културе посебно код кривичних инспектора.¹⁸

137. Током посете *NPM Obs*-а 2018. године делегација је ишла са НПМ-ом у најављену посету полицијској станици. И поред чињенице да је ова посета била најављена и да је СРТ изузетно критичан, полиција се није спремила за посету. У нацрту извештаја, НПМ је критиковао недостатак сарадње. Тим НПМ-а и делегација *NPM Obs*-а били су изненађени што је службеник који је имао задужење да сачека тим за посете испред полицијске станице носио митраљез. Полицјајци који су информисали тим за посете изгледали су као да им је досадно и били су резервисани. Ћелије су биле у веома лошем стању. Смрделе су и биле неадекватно опремљене и ако су наводно реновиране након препоруке СРТ-а из 2007. године да се избаце из употребе одмах. Није било приступа води за пиће. Ван ћелија се налазило црево. Његова сврха није утврђена.

138. Једна ћелија је имала велику флеку од крви на оквиру од врата. Није било могуће установити колико је дуго ту. Ово је тим за посету приметио и пренео вођи тима. Један притвореник који је тек стигао био је у соби за испитивање. Чинило се да му није добро. Један члан тима је питао да прича са њим, али му је вођа тима рекао да то не ради док се не заврши испитивање, притвореник је потом одведен пре него што се указала прилика за разговор. Током посете, НПМ се овим питањима није накнадно враћао нити је тражио

¹⁸ Извештај Влади Републике Србије о посети Србији од стране Европског Комитета за превенцију тортуре и нељудских или понижавајућих казни или поступака (СРТ) од 31. маја до 7. јуна 2017. године

објашњења. Евиденција притужби није била доступна. НПМ-у је објашњено да је то зато што се увече закључава. Недостатак ефикасне и благовремене накнадне реакције отежало је НПМ-у да образложи своју забринутост. Међутим, нацрт извештаја о посети је снажно критиковао недоступност књиге притужби и садржао је податке о притужбама које је НПМ прикупио након посете. Извештај је садржао фотографију флеке за коју се чинило да је од крви и затражио благовремено објашњење.

139. На крају посете *NPM Obs*-а 2018. године, делегација је разговарала са НПМ-ом о томе зашто нису накнадно пратили током посете или одмах након ње неке од проблема које су препознали приликом одласка у полицијску станицу. НПМ ради у јако тешким околностима и постојала је опасност да су промене у управи НПМ-а пољуљале увереност тима да ће имати подршку уколико искажу критику према злостављању без веома јаких доказа. Нажалост, извештај СРТ-а о посети за 2017. годину није искористио прилику да укаже на потребу за подршку НПМ-а.
140. С обзиром на неке од притисака који су описани у делу 143. у наставку, важно је препознати да је критика која се налази у нацрту извештаја НПМ-а о посети полицијском притвору захтевала храброст од стране НПМ-а и одлучну тврдњу о његовој независности.
141. Делегација је приметила много прилика када НПМ није накнадно реаговао на информације или сумње које су могле да укажу на појединачно или опште злостављање током посета и да је брзо прешао на следеће питање.
142. Делегација је закључила да то потиче од комбинације чинилаца:
 - a. политике да се посети што више објеката што ограничава време за детаљнији надзор;
 - b. недостатак обуке и средстава;
 - c. фокус на материјалним условима, процедуралним неправилностима са категоризацијом и административним питањима као и одсуство специфичног фокуса на проблеме/информације које су директно у вези са могућом тортуром;
 - d. Недостатак јасног подстицаја од стране руководства НПМ-а и Заштитника грађана како би се прикупиле информације о могућим примерима злостављања од стране полиције;
 - e. одлуке да се не бележе тврдње уколико нису поткрепљене другим доказима. То значи да их други органи вероватно неће истражити па се тако ствара зачарани круг занемаривања злостављања;
 - f. схватања да пошто су други органи одговорни за истраживање тврдњи, НПМ нема одговорност у овом погледу.
 - g. забринутост због могућих последица по појединце у оквиру НПМ због преношења тврдњи.

Питања која НПМ може да размотри

143. И поред доброг планирања својих посета и узимања у обзир да је присуство *NPM Obs*-а можда отежало реализацију посета којима је присуствовао, НПМ можда може да размотри како би, осим што ће проводити више времена при свакој посети (део 93) могао боље да користи време које проведе на месту за лишавање слободе. Договори треба да обезбеде да читав тим проведе тачно ограничен временски период на почетним састанцима. План посете такође треба да омогући време на крају посете да сви чланови тима размотре и договоре се око кратке прве повратне информације о главним закључцима и препорукама (у изузетним околностима попут оних описаних у деловима 137. и 138. који се тичу посете полицијској станици, разматрања и повратна информација о почетним закључцима можда нису могући или прикладни на крају посете).

144. Руководство НПМ-а може да размотри кораке који би омогућили члановима тима за посету да накнадно брзо реагују на проблеме и обезбеде да се по њима поступа. Ово би укључило следеће:

- a. да Заштитник грађана и шеф НПМ-а дају јасну изјаву за јавност да је превенција тортуре приоритет НПМ-а и да тимови за посету имају јасну одговорност да накнадно прате проблеме и да им се за то да време и подршка;
- b. да се обезбеди да план за посету омогућава време за чланове НПМ-а да накнадно реагују на проблеме и да упореде закључке, уколико је неопходно да се врате у институције или да прате лица лишена слободе кроз установе;
- c. да се пренесу тврдње о злостављању надлежним истражним органима осим ако НПМ не сматра да су нетачне
- d. да се обезбеди поверљивост сваког разговора са лицима лишеним слободе и да се обезбеди да НПМ може да ради и разговара насамом;
- e. сваки проблем око одмазде или последица за поједине чланове треба да се решава на највишим нивоима.

Критеријум 9 – Одговарање на ризик од непосредне штете:

НПМ поступа у циљу решавања свих ризика од непосредне штете од било ког узрока који се уочи током посете.

145. НПМ нема никакве процедуре или протоколе о томе које активности чланови тима за посету треба да предузму уколико уоче ризик од непосредне штете за лице лишено слободе током посете. Неке невладине организације су рекле да би такав протокол био од користи.

146. Разговор са НПМ центром и представницима министарства указао је на то да постоји неформално разумевање да би се такви проблеми могли подићи на одговарајући ниво и било би неке могућности за тренутно поступање.

147. Центар НПМ-а је рекао да се притужбе примљене током посете могу пренети надлежном одељењу Заштитника грађана.

148. Делегација није испитала како се НПМ бавио питањима заштите деце или тврдњама о трговини људима.

149. Ништа није предузето да се обезбеди непосредна безбедност затвореника којем није било добро у полицијској станици током посете делегације 2018. године.

Питања која НПМ може да размотри

150. Може бити корисно за НПМ да развије поступак за сваки тип места за лишавање слободе са надлежним властима о томе како решити ризик од непосредне озбиљне штете лицима лишеним слободе, запосленима или другима.

Критеријум 10 – Борба против ризика од одмазде

Постоје процеси којима се смањује ризик од одмазде против лица лишених слободе као последица посете.

151. Методологија НПМ-а наводи начело „нечињења штета“ и бележи да је важно водити рачуна о безбедности извора информација.

152. Невладине организације су објасниле 2017. године да се у области здравства и социјалне заштите ослањају на узбуњиваче међу запосленима да им пруже информације. Овим запосленима је требала заштита и у неким местима лишавања слободе, запослени такође ризикују да буду кажњени као и сама лица лишена слободе.

153. Не постоји законска забрана санкција због сарадње нити протокол у вези са санкцијама са надлежним министарствима за било које лице које сарађује са НПМ-ом. Методологија НПМ-а не одређује како се забрана кажњавања саопштава месту лишавања слободе.

154. У свом годишњем извештају за 2016. годину, НПМ наводи да посебну пажњу посвећује спречавању одмазде за оне који им пружају информације, а у случају да се њихов идентитет открије, НПМ их накнадно посећује како би проверио њихов статус.

155. Делегација *NPM Obs*-а је приметила да су током посета које је пратила разговори са лицима лишеним слободе организовани како би се одржала поверљивост оних са којима се разговара, иако је, како је изнад наведено у делу 124, делегација приметила да су запослени могли да чују неке разговоре.

156. Закон о Заштитнику грађана наводи да лица лишена слободе имају право да поднесу притужбу Заштитнику грађана у запечаћеној коверти која мора бити на видљивом месту и свима доступна.

157. Делегација није испитивала мере за заштиту поверљивих информација.

Питања која НПМ може да размотри

158. **НПМ може да препоручи државним властима да постоји потреба за правним санкцијама против лица који ометају оне који сарађују са НПМ-ом.**

Критеријум 11 - Извештаји и препоруке

НПМ пише велики број извештаја о свакој посети и упућује препоруке након посета што унапређује заштиту лица лишених слободе.

159. Делегација је имала приступ неформалним преводима извештаја о посетама НПМ-а које је посматрала. Извештаји су били свеобухватни и добро су користили фотографије. Извештаји су систематски пратили претходне препоруке и упућивале су на закључке СРТ-а. Забележено је да се извештаји у великој мери ослањају на информације које су им пружила места за лишавање слободе као одговор на упитнике НПМ-а.

160. Чини се да су други извештаји НПМ-а одлични у смислу структуре. Такође, фотографије су добро искоришћене. Постоји јасан формат за изношење релевантних стандарда, претходних препорука НПМ-а или СРТ-а, тренутних закључака НПМ-а и препорука које се настављају на оно што је остало да се уради. Ово је добра пракса која може да се подели. Ова структура, бар у неким извештајима, која је доступна на енглеском језику је заправо убачена процена учинка.

161. НПМ саставља извештај са препорукама о свакој посети (или колективним посетама где се посећује више од једне институције) који се објављује када се добије одговор од власти. Наведено је да је до сада упућено 1500 препорука. Годишњи извештај НПМ-а за 2016. годину наводи да је састављено 34 извештаја о посети (или консолидованим посетама) у 2016. години који садрже 318 препорука.

162. Извештаји о контролним посетама усмеравају се на напредак начињен од последње посете.

163. Сваки годишњи извештај садржи у прегледу списак свих препорука које је упутио НПМ у тој години. У извештају из 2016. године наводи препоруке упућене надлежним министарствима, полицијским станицама и полицијским управама, казнено поправним институцијама и окружним затворима, домовима социјалне заштите, психијатријским установама и државним властима у вези са третманом избеглица/миграната. Чини се да препоруке покривају свеобухватно проблеме који укључују превенцију тортуре и злостављања, услове живота, правичност процедуре и медицинску негу.

164. Било је и прилике за управнике места за лишавање слободе да на крају посете дају коментар на почетне закључке НПМ-а, а одговор власти је објављен заједно са извештајем, али није било прилике да они прокоментаришу питања тачности чињеница у нацрту извештаја.

165. Препоруке су упућене и месту за лишавање слободе и надлежном министарству када су препозати системски проблеми.

166. Представници министарстава рекли су делегацији да су неке препоруке биле нереалне у смислу средстава и времена за реализацију, али признали су да се многе од њих попут оних које се односе на спутавање и изолацију могу постићи. Неки су сматрали да није стављен довољно велики акценат на добру

праксу – посебно у области здравства и социјалне заштите. Желели су да се препоруке изнесу систематичније.

167. Није било одредбе да се упуте хитне препоруке. Међутим, НПМ је објаснио да се извештаји састављају обично месец дана од посете уколико чланови тима за посету благовремено саставе свој извештај. Нацрти извештаја за посете којима је присуствовао *NPM Obs* су завршени благовремено.

12. критеријум - Накнадне посете (follow-up)

НПМ прати спровођење и утицај препорука које упуту он или други органи за људска права.

168. Надлежни органи одговарају на извештаје НПМ-а, и ови одговори се објављују уз извештај.

169. Контролни извештаји НПМ-а систематски прате поступање по препорукама НПМ-а и других органа као што је СРТ.

170. Извештај НПМ-а за 2015. годину наводи да је у то време у једном важном тренутку подршке за НПМ Народна скупштина наредила надлежним органима да спроведу препоруке НПМ-а без одлагања – али се ово није увек десило. Народна скупштина није ово поновила у наредним годинама.

171. НПМ центар је рекао да је велики број њихових препорука прихваћен, али када је НПМ реализовао накнадне посете открило се да је мањи број спроведен.

172. Невладине организације су рекле делегацији *NPM Obs*-а – а то стоји и у извештајима о посети НПМ-а – да су физички услови побољшани због посете НПМ-а. Невладине организације из области здравства и социјалне заштите су биле скептичније и сматрале су да се мало променило, као и да власти нису схватале НПМ довољно озбиљно. Желели су јачи одговор НПМ-а према недостацима које је препознао. Неке невладине организације су сматрале да НПМ треба да анализира читав систем.

173. И у специјалној психијатријској болници и у казнено поправној институцији било је доказа да су се десиле битна побољшања као резултат претходних посета НПМ-а.

13. критеријум – Екстерни контакти

НПМ има успешан и аутономан контакт са релевантним националним и међународним актерима како би добијао информације у вези са могућим сумњама о тортури, злостављању и другим кршењима људских права, како би сарађивао у подстицању спровођења препорука и унапредио разумевање његове улоге.

174. НПМ је у контакту са многим актерима укључујући невладине организације, државне власти, Покрајински омбудсман, стручњаке, академике, међународна тела и политичаре.

175. Делегација није истражила који су процеси коришћени како би се омогућило људима да у поверењу преносе информације НППМ-у.

176. Неке од невладиних организација које су међу првим чланицама НППМ-а изабране су због њиховог познавања места за лишавање слободе за децу или детенцију имиграната. Није било јасно да ли су невладине организације именоване у другој фази имале исти ниво стручности. Делегација није установила да ли постоје организације миграната и уколико постоје да ли је НППМ у контакту са њима. НППМ користи релевантне медицинске стручњаке.

14. критеријум – Активности ван посете

НППМ реализује друге активности које нису у вези са посетом и које су у вези са његовом надлежношћу, које ефикасно користе њихова средства и ојачавају заштиту лица лишених слободе.

177. НППМ реализује различите активности ван посете. Делегација није истражила како се оне планирају.

178. Центар НППМ-а је рекао да је НППМ дао мишљење на Нацрт закона о поступцима азила, мишљење на Нацрт закона о особама са инвалидитетом и мишљење о слободи покрета. Делегација није ово даље испитивала.

179. Годишњи извештај за 2016. годину је описао низ иницијатива које је НППМ упутио Влади, цивилном друштву и органима УН-а како би побољшао третман избеглица и тражиоца азила. НППМ је обележио десету годишњицу ступања на снагу ОРСАТ-а 2016. године конференцијом за штампу са Владом, цивилним друштвом и органима УН-а.

180. Делегација није установила да ли НППМ има стратегију којом ће њихов рад и надлежност постати познати општој јавности, али забележила је да НППМ има много контаката са невладиним организацијама и сопствени сајт са одељком на енглеском језику који објављује активности НППМ-а.

181. Чини се да НППМ нема „знак“ који је различит од оног који има Заштитник грађана. Изгледа да нема налоге на Фејсбуку и Твитеру на енглеском.

182. НППМ је предао своја запажања САТ-у 2015. године и одржава дијалог са СРТ-ом и СРТ-ом, као и са другим међународним телима за људска права.

183. НППМ је активан у учествовању и подржавању мреже НППМ-ова у југоисточној Европи и у сарадњи са НППМ-овима широм Европе.

15. критеријум – Годишњи извештаји

НППМ саставља годишњи извештај који покрива све њихове активности и који се на одговарајући начин дистрибуира.

184. НППМ саставља годишњи извештај сваке године који се преводи на енглески језик и који је доступан на сајту НППМ-а. Годишњи извештаји дају

потпуну слику проблема за заштиту које НПМ препозна, испуњење његове надлежности и сарадњу са другим актерима.

185. Делегацији је речено да држава чланица обезбеђује да се Годишњи извештај одмах дистрибуира. У пракси, ово ради сам НПМ.

186. Годишњи извештај за 2015. годину наводи да се њихови закључци и одговори власти деле са SPT-ом, СРТ-ом и другим релевантним међународним и регионалним телима. Ово је добра пракса.

187. Извештаји за 2013. и 2014. годину садрже извештај о расправама Народне скупштине о извештајима из претходних година. Годишњи извештај НПМ-а из 2016. године забринуто наводи да Народна скупштина није размотрила извештај за 2015. годину до објављивања извештаја за 2016. годину.

188. Годишњи извештаји дају преглед препорука упућених током године укључујући и оне које препоручују промену у законодавству или прописима. Не наводе посебно препоруке о нацртима закона.

16. критеријум – Самооцењивање

НПМ реализује редовна и системска самооцељивања сопствене успешности.

189. НПМ је био заинтересован за повратну информацију и коментаре о свом раду од NPM Obs-a.

190. НПМ није имао формални процес самооцењивања, али у разговорима делегације NPM Obs-a са њима и испитивања њихових извештаја, делегација је открила да су вољни да се укључе у критички осврт на свој рад.

191. Одлична структура извештаја НПМ-а омогућила му је да одрже константно оцењивање свог утицаја.

192. Центар НПМ-а одржао је веома обимне и самокритичне састанке након посета где смо их пратили. Уважили су многе забринутости које је препознала делегација NPM Obs-a и дали су даље информације у вези са контекстом у којем су радили. Били су усмерени на учење из овог искуства и коришћење стеченог знања за унапређење превентивног ефекта будућих посета.

193. Како је изнад наведено (део 135), НПМ је реализовао сопствено оцењивање тврдњи о тортури наведеним у извештају СРТ-а за 2015. годину и дошао до другачијих закључака од СРТ-а.

194. НПМ је сарађивао са много других актера. У својим састанцима са делегацијом NPM Obs-a 2017. године, ови актери су имали позитиван став о улози НПМ-а, али су рекли делегацији да су ограничене могућности да се укључе у разговор о раду НПМ-а као целине или да допринесу његовом сталном развоју.

195. У свом извештају за 2016. годину, НПМ је приказао своју оцену да му требају додатна средства како би успешније радио. Делегацији је речено да је НПМ у првим годинама постојања добијао помоћ од ОЕБС-а, али да је то сада престало.

ДОДАТАК А

КРИТЕРИЈУМИ ЗА ПОСМАТРАЊЕ NPM OBS-A

Овај НПМ је успешан у превенцији тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.

1. Независност

Функционална независност НПМ-а и независност његових запослених се гарантују.

2. Надлежност и овлашћења

Надлежност и овлашћења НПМ-а су довољни за вршење његове превентивне улоге.

3. Организација и средства

Организација и средства НПМ-а обезбеђују успешно и независно вршење његове надлежности и његова улога се јасно разликује од сваког ширег органа чији је члан (као што је NHRI).

4. Стандарди

Стандарди које користи НПМ да оцени третман лица лишених слободе су барем у складу са релевантним универзалним и регионалним нормама људских права и узимају у обзир посебне околности различитих категорија лица лишених слободе. Ти стандарди су објављени.

5. Места за посету – познавање и приступ

НПМ зна локације свих места за лишавање слободе, као и број и тип лица који су у установи и имају неограничен приступ таквим местима.

6. Редовност посета

Посете НПМ-а свим типовима места за лишавање слободе су довољно редовне да ојачају заштиту лица лишених слободе.

7. Тимови за посете

Састав тимова за посете у смислу професионалних компетенција, родне равнотеже и језичких вештина је одговарајућа за вршење њихових функција.

8. Реализација посета

Начин на који се свака посета реализује омогућава НПМ-у да тачно оцени сагласност са забраном тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, другим релевантним стандардима људских права, недостацима у заштити и захтеваним правним лековима.

9. Реаговање на ризик од непосредне штете

НПМ поступа тако да се бави сваким ризиком од непосредне, озбиљне штете из било ког разлога који је идентификован током посете.

10. Борба са ризиком од одмазде

Постоје процеси којима се смањује ризик од одмазде против лица лишених слободе због посете.

11. Извештаји и препоруке

НПМ саставља извештај о свакој посети и упућује препоруке након својих посета што унапређује заштиту лица лишених слободе.

12. Активности након посете (follow-up)

НПМ прати спровођење и утицај препорука које је сам упутио и које су упутили међународни органи.

13. Екстерни контакти

НПМ има ефикасан и аутономан контакт са другим релевантним националним и међународним актерима како би примио информације о могућим забринутостима о тортури, злостављању или другом кршењу људских права, како би сарађивао у подстицању спровођења препорука и унапређивања схватања његове улоге.

14. Активности ван посете

НПМ реализује друге активности ван посете које су у складу са његовом надлежношћу, ефикасно користе средства и оснажују заштиту лица лишених слободе.

15. Годишњи извештај

НПМ саставља Годишњи извештај који покрива све његове активности и који се адекватно дистрибуира.

16. Самооцењивање

НПМ реализује редовно и системско самооцењивање своје успешности.

ДОДАТАК Б

МЕМОРАНДУМИ О РАЗУМЕВАЊУ

1. Писмо о разумевању које је кружило између НПМ-а Србије и Посматрача НПМ-а за прелиминарну посету у јуну 2017. године

Након позива који је српски НПМ послао *NPM Obs*-у договорено је да ће се посета *NPM Obs* –а реализовати под следећим условима:

1. Делегацију *NPM Obs*–а за истраживачку посету чине: Маите де Ру (Maïté De Rue), Ник Хардвик (Nick Hardwick) и Алан Мичел (Alan Mitchell). Њима ће помагати преводиоци које ангажује *NPM Obs*.
2. Делегација ће стићи у Београд 18. јуна, а кренуће назад 21. јуна 2017. године и посетиће српски НПМ 19. и 20. јуна у Канцеларијама НПМ-а.
3. Дијалог ће укључити договор око додатних услова за истраживачку посету, укључујући и давање додатних информација и појашњења након истраживачке посете у припреми за главну посету.
4. Дијалог током истраживачке посете ће укључити договор о додатним условима за главну посету која треба да се реализује касније исте године.
5. Планирано је да за главну посету делегацију сачињавају Маите де Ру (Maïté De Rue), Ник Хардвик (Nick Hardwick), Алан Мичел (Alan Mitchell) и Патрицио Гонела (Patrizio Gonnella). Преводиоци ће помагати делегацији.
6. Поред завршавања меморандума/писма о разумевања и припрема за главну посету, истраживачка посета биће посвећена прикупљању информација и разумевању како је НПМ основан, која је његова надлежност, организација и структура, укључујући његова средства (људска и друга) и његове односе са другим кључним актерима. У том смислу, истраживачка посета ће укључити

састанке са особама која раде за НПМ и са њим, са државним властима и са представницима цивилног друштва.

7. Подразумева се да ће за главну посету бити потребна дозвола надлежних српских органа како би делегација *NPM Obs*-а пратила НПМ и посматрала његове активности на местима за лишавање слободе. НПМ преузима на себе да обавести надлежне органе и да тражи неопходне дозволе.
8. *NPM Obs* ће строго поштовати правила о поверљивости која поштује и НПМ. И *NPM Obs* и НПМ признају да је важно одржавати строгу поверљивост свих личних информација лица лишених слободе, укључујући посебно медицинске извештаје. *NPM Obs* не захтева личне информације, укључујући ту медицинску евиденцију, лица лишених слободе пошто ова информација није неопходна *NPM Obs*-у за њихов рад. Како би се избегла сумња, потврђено је да *NPM Obs* неће тражити нити добити такве информације.
9. НПМ може тражити додатне изјаве од стране *NPM Obs*-а или чланова делегације који им гарантују поверљивост као што је Уговор о поверљивости који сваки члан делегације мора потписати, као и преводилац/преводиоци. *NPM Obs* је спреман да преузме такве обавезе. Подразумева се да поверљивост неће спречити делегацију да дели информације о својим активностима са другим члановима *NPM Obs*-а у условима строге поверљивости.
10. НПМ и делегација ће разговарати и сложити се током истраживачких посета о томе како ће чланови делегације главне посете радити када буду пратили и посматрали НПМ у овој области како би се смањио ефекат њиховог присуства у раду НПМ-а.
11. *NPM Obs* схвата да би НПМ желео неку повратну информацију од делегације о прелиминарним запажањима која потичу из истраживачке посете. *NPM Obs* би такође желео повратну информацију од НПМ-а о својим поступцима. Делегација и НПМ ће разговарати о томе како ово треба урадити, али договорено је да свака повратна информација треба да буде само за интерну употребу обе организације и не треба да се открива даље без договора обе организације.
12. НПМ и делегација ће разговарати и договорити се о томе како ће се саопштити повратна информација о главној посети и како ће између себе разговарати о поверљивом нацрту извештаја.
13. НПМ и делегација *NPM Obs*-а ће разговарати о томе како средити завршни извештај за објављивање, подразумева се да завршни извештај неће бити објављен у целости или у деловима, већ ће остати поверљив све док се НПМ и *NPM Obs* не усагласе око објављивања, као и око тога када и где ће се ово десити.
14. У случају да се не договоре око објављивања, НПМ и делегација ће ускоро разговарати и договорити се око тога да ли *NPM Obs* може да подели завршни извештај или информације из завршног извештаја на поверљивој основи са другим међународним телим укљученим у превентивни надзор (SPT, CPT) као и са другим телима које одреди НПМ. Подразумева се да ће *NPM Obs* делити извештај са тим органима уколико се НПМ сложи.

Ово писмо разумевања је сачињено у духу сарадње, осликавајући чињеницу да рад NPM Obs-а настоји да буде конструктивна расправа између НПМ-ова и њихових активности са циљем да им помогне да подстакну превенцију тортуре и другог злостављања лица лишених слободе.

.....
Милош Јанковић

Шеф српског НПМ-а у име српског НПМ-а

датум

.....
Маите де Ру (Maïté De Rue)

за читаву делегацију NPM Obs-а

у име NPM Obs-а

датум

2. Меморандум о разумевању између НПМ Србије и Посматрача НПМ-а договорен за другу посету у јуну 2018. године

1. Након истраживачке посете у јуну 2017. године, Посматрачи НПМ-а (*NPM Obs*) ће доћи у главну посету НПМ-у Србије у јуну 2018. године на позив НПМ-а Србије.
2. Сврха две посете је да се подржи НПМ Србије и да му се помогне тако што ће добити конструктивну екстерну повратну информацију о својим активностима.
3. Посета ће се реализовати између 18. и 22. јуна 2018. године.
4. Тим за посету ће се састојати од професора Ника Хардвика (шефа делегације) и др Петура Хоксона. Помагаће им преводиоци које ангажује *NPM Obs*.
5. НПМ Србије ће обавестити надлежне органе о посети *NPM Obs*-а и сложиће се са њима да тим за посете *NPM Obs*-а и њихови преводиоци могу да прате и посматрају НПМ Србије у њиховим посетама местима за лишавање слободе и на свим састанцима који су у вези са таквим посетама.
6. *NPM Obs* ће поштовати иста правила поверљивости које поштује и НПМ Србије.
7. Неће бити препрека да тим за посету *NPM Obs*-а разговара са представницима цивилног дрштва које сретне током посете или са запосленима НПМ-а Србије.
8. На крају њихове посете, тим за посету *NPM Obs*-а ће дати прелиминарну усмену повратну информацију НПМ-у Србије у смислу кључних запажања. Ова повратна информација биће предмет закључака завршног извештаја.
9. *NPM Obs* ће саставити нацрт извештаја НПМ-у Србије у року од три месеца од краја посете. Ово ће дати НПМ-у Србије прилику да покрене питања тачности чињеница, а НПМ Србије ће ово урадити у року од месец дана од пријема нацрта. *NPM Obs* ће потом размотрити оно што унесе НПМ Србије, допунити и изменити нацрт извештаја на одговарајући начин и потом поднети завршни извештај НПМ-у Србије.

10. НППМ Србије може потом додати све коментаре које жели у извештај и надамо се да ће НППМ Србије да објави извештај. Објављивање је у потпуности ствар одлуке НППМ-а Србије. *NPM Obs* ће обезбедити да сви нацрти и све завршне верзије извештаја буду поверљиве све док се не објаве и уколико се не објаве.

.....

за НППМ Србије

датум:

.....

за Посматраче НППМ-а

датум:

ДОДАТАК В

СПИСАК ОРГАНИЗАЦИЈА И ПОЈЕДИНАЦА СА КОЈИМ СУ ОДРЖАНИ САСТАНЦИ

Захваљујемо се следећим организацијама и појединцима са којима смо се састали или које смо посетили током наших посета 2017. и 2018. године.

проф. др. Ђорђе Алемпијевић

Марко Анојчић, Стручна служба НППМ-а

Милан Антонијевић, директор, YUCOM Комитет правника за људска права

Душан Аралица, представништво UNHCR-а у Србији

Растко Брајковић, Дански савет избеглица

Светлана Џукић, Управа за извршење кривичних санкција

др Катарина Голубовић, YUCOM Комитет правника за људска права

Влада Илић, Београдски центар за људска права

Биљана Јањић, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом MDRI – S

Милош Јанковић, Заменик Заштитника грађана Републике Србије

Мирослава Јелачић, група 484

Јелена Јелић, Стручна служба НППМ-а

Небојша Јокић, Министарство здравља

проф. др. Владимир Јовић

Никола Ковачевић, Београдски центар за људска права

Специјална психијатријска болница Ковин

Јасмина Николић, Виктимолошко друштво Србије

Александар Милијашевић, Дијалог Ваљево

Казнено поправна установа Београд – Падинска скела

г. Зоран Пашалић, Заштитник грађана Републике Србије

др. Снежана Павлекић

Александар Перовић, Комитет за људска права Ваљево

Биљана Петровић, Међународна мрежа помоћи

Јелена Самарацић, Стручна служба НПМ-а

Анико Ширкова, Заменик Омбудсмана, Покрајински Омбудсман, Република Србија,
Аутономна покрајина Војводина

Владимир Шоћ, Канцеларија за људска и мањинска права

Стефан Годоровић, покрајински Омбудсман, Република Србија, аутономна покрајина
Војводина

Јелена Унијат, Стручна служба НПМ-а Србије

Оливера Вучић, Представници Комесаријата за избеглице и миграције

Драган Вулевић, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Полицијска станица Замун